

‘સ્વસ્તુ’ સાહિત્ય એટલે જીંચામાં જીંચુ’ સાહિત્ય

શ્રીમતુ શંકરાચાર્ય વિરચિત

સૌંદર્યલઘુરી

[સરળ ગુજરાતી અનુવાદ સહિત]

અનુવાદનું :

શાંતિકુમાર જયશાંકર ભટ્ટ

એમ. ઎., એલએલ. પી., સાહિત્ય-રળ

બિક્ષુ અખેડાતંદ્રી પ્રસાદી
અચ્છતું ચાઈન્ટ્વ વર્ધીક કાર્યાલય
કે. બાઈ પટેલ, અમદાવાદ જો પ્રિંસિસ સ્ટીટ, કુંબદ્ય-૨

રી. ૧-૫૦

भगवती त्रिपुरासुंदरी

श्रीमत् शंकराचार्यविरचित

सौंदर्यलहुरी

स्तुति

शिवशक्तया युक्तो यदि भवति शक्तः प्रभवितुं
न चेदेवं देवो न खलु कुशलस्पन्दितुमपि ।
अतस्त्वामाराध्या हरिहरविरिङ्ग्यादिभिरपि
प्रणन्तुं स्तोतुं वा कथमकृतपुण्यः प्रभवति ॥१॥

जे शिव (परमात्मा) शक्तिनी साथे होय तो ज
सृष्टिनी रथना करी शक्ति छे अने जे अभ न होय
(अर्थात् शक्ति साथे न होय) तो आ हेव घरेघर
हलनयलन पथे करी शक्ता नथी. तेथी हरि, रुद्र
अने अल्ला वडे पूज्वा योग्य अवी तने प्रणाम करवा
माटे के (तारी) स्तुति करवा माटे (भारा ज्वा)
पुण्यहीन केवी रीते समर्थ थाय ?

द्वीना ५८नी २४

तनीयांसं पांसुं तव चरणपङ्क्तेरुहभवम्
विरिञ्चिसञ्चिन्वन्विरचयति लोकानविकलम् ।

વहत्येनं શौરિઃ કથમાપિ સહસ્રેણ શિરસામ् ।

હરસંભુદૈનં⁺ ભજતિ ભસિતોદ્ધૂલનવિધિમ् ॥ ૨ ॥

(હે દેવિ) તારા અરણુંડપી કુમળમાં ઉત્પત્તિ
થયેલી સૂક્ષ્મ રજને એકટી કરીને અલ્લા સ્થાવરજંગમાત્રક
અખંડ સુષ્ટિઓની વિવિધ રૂપના કરે છે; શેખનાગ
હજર મસ્તક ઉપર ભારે શ્રમથી એને ધારણુ કરે છે
(અને) હર એનો નાશ કરી એની ભરમ બનાવી અંગ
પર લગાવે છે.

પગની રજની શક્તિ

અવિદ્યાનામન્તસ્તિમિરમિહિરોદીપનકરી

જડાનાં ચૈતન્યસ્તવકમકરન્દસુતિજ્ઞરી ।

દરિદ્રાણાં ચિન્તામણિગુણનિકા જન્મજલધૌ

નિમગ્નાનાં દંષ્ટા મુરરિપુવરાહસ્ય ભવતિ ॥ ૩ ॥

(આ રજ) અજ્ઞાનીઓના હૃદયમાંના અંધકાર
માટે સૂર્યના પ્રકાશને સતેજ કરે છે, જડ લોડો માટે
ચૈતન્ય(દૂરી પુષ્પો)ના ગુચ્છામાંથી અરતા રસના
અરણું જવી છે; દીનરજનો માટે ચિંતામણિઓની ભાળા

+ પાઠાંતર : સંક્ષુદ્ધેન

છે અને સંસારસાગરમાં ઝૂણેલાઓ માટે વિષણુના વરાહ
અવતારના આગળના દાંત (હેવી) છે.

હેવીના ચરણે।

ત્વદન્યઃ પાણિભ્યામભયવરદો દૈવતગણ-
સ્ત્વમેકા નૈવાસિ પ્રકટિતવરાભીત્યમિનયા ।
ભયાત્ ત્રાતું દાતું ફલમપિ ચ વાઞ્છાસમધિકં
શરણ્યે લોકાનાં તવ હિ ચરણાવેવ નિષુણો । ૪ ॥

(હે હેવિ) તારા સિવાયના હેવેના સમૂહે એ હાથ
વડે અભયદાન અને વરદાન આપે છે, પરંતુ તું તો
એવી છે ડે, વરદાન અને અભયદાન અભિનય વડે
પ્રગટ કરતી નથી. (કારણ ડે) હે ચૌદ લુનન માટે
શરણ લેવા લાયક (હેવિ), ભયમાંથી રક્ષણ કરવા અને
વળી દુઃખેલા કરતાં પણ વધુ કેળ આપવા માટે તારા
ચરણે। જ સર્વર્થ છે.

હેવીનું અપ્રતિમ સૌદ્ય

હરિસ્ન્વામારાધ્ય પ્રણતજનસૌભાગ્યજનનીમુ*
પુરા નારી ભૂત્વા પુરરિપુમપિ ક્ષોમમનયત્ ।

* પાઠાંતર : પ્રણતજનસૌભાગ્યજનનિ

स्मरोऽपि त्वां नत्वा रतिनयनलेह्येन वपुषा
मुनीनामप्यन्तः प्रभवति हि मोहाय महताम् ॥५॥

तुं प्रणाम करनाराञ्चाने भाष्यशाणी अनावती
होवाथी भगवान् विष्णुञ्च तारी आराधना करी हुती.
अने नारी(भोगिनी) तुं स्वरूप धारणु करी निपुरारि-
(भुक्तिवेद) ना चित्तने पण् वियक्तित कर्युं हुतु. वणी
काभद्रेव पण् तने प्रणाम करीने रतिना नयनथी युंभन
कराता शरीर वडे (अर्थात् अत्यंत भनोहर अने
अदृश्य शरीर वडे) भोटा भोटा मुनिञ्चाना अंतः-
करणमां पण् भोष उत्पन्न करी शडे छे.

द्वीना कृपाकराक्ष

धनुः पौष्टं मौर्वीं मधुकरमयी पञ्च विशिखाः
वसन्तस्सामन्तो मलयमरुदायोधनरथः ।
यथाऽप्येकस्सर्वं हिमगिरिसुते कामपि कृषा-
मपाङ्गाते लब्ध्वा जगदिदमनङ्गो विजयते ॥६॥

हे हिमालयनी पुत्री, (काभद्रेवनुं) धनुष्य
पुष्पोनुं छे, धनुष्यनी होरी भमराञ्चानी छे, (शब्द,
स्पर्श, रस, इप अने गंध) पाँच व्याणु छे, वसंत
सामंत छे, भलय पर्वतनो पवन युद्धनो रथ छे अने

પોતાને તો શરીર પણ નથી. છતાં તારા કટાક્ષની જરા જેટલી કૃપા પણ પામીને એકલો (કાંભદેવ) આ સારાય જગતને જીતી લે છે.

ભૂષણું અને આયુધો સાથે

ક્રણત્કાર્ણીદામા કરિકલમકુમમતનનતા
પરિક્ષીળા મધ્યે પરિણતશરચન્દ્રવદના ।
ધનુર્વણાન્પાશં સુર્ણિમણિ દધાના કરતલૈ:
પુરસ્તાદાસ્તાં નઃ પુરમથિતુરાહોપુરુષિકા ॥૭॥

ખણુખણુટ કઃતી ડેડની મેખલાવાળી, હાથીના બ્રચ્યાના કુંભસ્થળ જેવા સ્તનોથી નમેલી, અત્યંત પાતળી ડેડવાળી, સોળે કળાએ ખીલેલા ચંદ્ર જેવા વદનવાળી, હાથીમાં ધતુષ્ય, બાણુ, પાશ અને અંકુશ ધારણ કરેલી અને-ત્રિપુરારિ (મહાદેવ) જને માટે ગર્વ ધારણ કરે છે એવી દેવી અમારી સામે (ધ્યાન-માં) રહેલી.

પરમશિવના પલંગમાં સ્થાન
સુધાસિન્ધોર્મધ્યે સુરવિટપિવાટીપરિવૃત્તે
મणિદ્વીપે નીપોપવનવતિ ચિન્તામણિગૃહે ।

शिवाकारे मञ्चे परमशिवपर्यंकनिलयाम्

भजन्ति त्वां धन्याः कतिचन चिदानन्दलहरीम् ॥८

(હે દેવિ !) અમૃતના સમુద્રની વચ્ચેમાં કદ્યપ-
વૃક્ષોની ધટાઓથી ઘેરાયેલો ભણિદ્વીપ નામનો બેટ
�ે. આ બેટમાં કદ્યંખનાં વૃક્ષોનો બગીચો છે. આ
બગીચામાં ચિંતાભણિએનું બનાવેલું ધર છે. એમાં
કદ્યાણું સ્વર્ણપ ધારણ કરતો પલંગ છે. એમાં પરમ
કદ્યાણરૂપ શાખામાં તારો નિવાસ છે અને આવી
ચિત્તના આનંદની લહરીરૂપી તને જે વિરલ લોકો
ભજે છે તેઓ ધન્ય છે.

સહસ્રારપદમાં સ્થાન

મહીં મૂલાધારે કમપિ મणિપૂરે હુતવહં

સ્થિતં સ્વાધિષ્ઠાને હંડિ મરુતમાકાશમુપરિ ।

મનોડપિ ભૂમધ્યે સકલમપિ મિત્વા કુલપથં

સહસ્રારે પંચે સહ રહસ્ય પત્યા વિદરસે ॥૯॥

ભૂલાધારચકમાં પૃથ્વીતત્ત્વને, ભણિપુરચકમાં જલ
અને અભિતત્ત્વને તથા સ્વાધિષ્ઠાનચકમાં રહેલા અભિ-
તત્ત્વને, દ્વદ્યમાં વાયુતત્ત્વને અને ઉપર (વિશુદ્ધચકમાં)
આકાશતત્ત્વને તથા ભૂકુટિની ભદ્યમાં મનને અને

આવી રીતે શક્તિના તમામ ભાગેને વીંધીને તું હજર
પાંખડીનાળા કમળમાં (સહસ્રારચકમાં) પતિની સાથે
એકાંતમાં વિહૃરે છે.

આધારચકમાં સ્થાન

સુધાધારાસારૈશરણયુગલાન્તર્વિગલિતૈः

પ્રપञ્ચ સિદ્ધન્તી પુનરપિ રસામ્નાયમહસા ।

અવાપ્ય ખાં ભૂમિ ભૂજગનિમધ્યુષ્ટવલયં

ખમાત્માનં કૃત્વા સ્વપિષિ કુલકુષ્ઠે કુહરિણિ ॥૧૦॥

હે ગુરુભાં રહેનારી (હેનિ), તારા બને ચરણની
અંદરથી ટપકતી અમૃતની ધારાઓની વર્ણથી તું
પ્રપંચને (એંતેર હજર નાડીઓને) સીંચે છે અને
વળી અમૃતના ગુણની અધિકતાને લીધે આધારચકમાં
પહોંચી જઈને પોતાની જનને સર્પના જેવી ગૂંઘળા-
ના આકારની બનાવી આધારચકમાં (યોગનિદ્રામાં)
નિદ્રાધીન થઈ જય છે.

શ્રીચક-નિવાસસ્થાન

ચતુર્મિઃ શ્રીકષ્ટદિશવયુવતિમિઃ પञ્ચમિરપિ

પ્રમિનાભિશરમ્ભોર્નવમિરપિ મૂલપ્રકૃતિમિઃ ।

चतुर्चत्वारिंशद्वसुदलकलाब्जत्रिवलय-

त्रिरेखाभिसार्धं तव शरणकोणाः परिणताः ॥११॥

ચાર શ્રીકંદ અને પાંચ શિવયુવતીઓ એમ નવ
મૂલ પ્રકૃતિઓ વડે તારા નિવાસસ્થાન માટે ૪૩ નિડાણ
અને છે અને તે શંખુના બિંદુસ્થાનથી અલગ છે. આ
તારું નિવાસસ્થાન નણું નર્તુંણો અને નણું રેખાઓ
સહિત (આડ) વસુ અને (સોળ) કળાઓવાળું છે.

સૌદ્ધ્ય

त્વदીयं સૌન્દર્યं તુહિનગિરિકન્યે તુલયિતું
કવીન્દ્રાઃ કલ્પન્તે કથમપિ વિરિશ્ચિપ્રમૃતયઃ ।

યદાલોકયૌત્સુકયાદમરલલના યાન્તિ મનસા
તપોમિર્દુષ્પાપામપિ ગિરિશસાયુજ્યપદવીમ્ર ॥ ૧૨ ॥

હે હિમાલયની પુની, તારા સૌદ્ધ્યની સરખા-
મણું કરવા માટે અલ્લા વગેરે સહુથી મોટા કવિઓ
લારે મુરશેલીથી કદ્વિના કરી શકે છે. તારું સૌદ્ધ્ય
નેવાની ઉત્સુકતાને લીધી અપ્સરાઓ ધ્યાનસ્થ થઈ
નાય છે અને તપ વડે પણ મહામુરશેલીથી મળી શકે
એવી શિવસાયુજ્યની (સાક્ષાત્કારના દ્વિંદ્ય આનંદ-
ની) પદ્ધતિને પામે છે.

दृष्टिने भण्डिभा।

नरं वर्षीयांसं नयनविसं नर्मसु जडं

तवापाङ्गालोके पतितमनुधावन्ति शतशः ।

गलद्वेणीवन्धाः कुचकलशविस्त्रसिचयाः

हठात्मुखत्काञ्चयो विगलितदुक्खला युवतयः ॥१३॥

(હે હેઠિ) હેઠિ અતિ વૃદ્ધ હોય, આંખથી કશું
બેવાનો રસ ધરાવતો ન હોય અને કામકીડામાં જડ
બની ગયેલો હોય પણ એવા માનવી ઉપર તારી દૃષ્ટિ
પડતાંની સાથે જ તેની પાછળ સેંકડો યુવતીઓ હોડે
છે અને તેમની વેણુના બંધ તૂટી જય છે; સ્તનપ્રહેશ
પરથી વસ્ત્રો સરકી પડે છે; ગળામાંની મોતીની માળાઓ
તૂટી જય છે અને રેશમી વસ્ત્રો સરી પડે છે. (સ્ત્રી એ
શક્તિનું પ્રતીક છે અને તેથી યુવતીઓના રૂપક દ્વારા
અહીં એનામાં જગૃત થતી શક્તિઓ સમજવાની છે.)

पट्टચક્કમાં સૌથી ઉપર સ્થાન

ક્ષિતૌ પट્પञ્ચાશદ્દ્વિસમધિકપञ્ચાશદુદ્કે

હૃતાશે દ્વાષદ્વિશ્વતુરધિકપञ્ચાશદનિલે ।

દિવિ દ્વિષ્ટત્રિશન્મનસિ ચ ચતુર્ષદ્વિરિતિ યે

મયુરાસ્તેષામધ્યુપરિ તવ પાદામ્બુજયુગમ् ॥ १४॥

પૃથ્વીતત્ત્વવાળા (મૂલાધારમાં) છપન, પાણીના
તત્ત્વવાળા (મણિપુરસ્થાનમાં) બાવન, અભિતત્ત્વવાળા
(સ્વાધિકાનચક્રમાં) બાસઠ, વાયુતત્ત્વવાળા (અનાહત-
ચક્રમાં) ચોપન, આકાશતત્ત્વવાળા (વિશુદ્ધિચક્રમાં)
એતેર અને મનસ્તત્ત્વવાળા (આજ્ઞાચક્રમાં) ચોસઠ-આવી
રીતે તારાં કિરણેા પ્રસિદ્ધ છે અને તે મની ઉપર (સહસ્રાર-
ચક્રમાં) કભોા જેવાં તારાં બને ચરણેા રહેલાં છે.

કવિતવશક્તિ આપનાર

શરજ્જ્યોત્સનાશુદ્ધાં શશિયુતજટાજૂટમુકુટાં
વરત્રાસત્રાણસ્કટિકઘટિકા*પુસ્તકકરામ् ।

સકુન્ભત્વા ન ત્વાં કથમિત્ર સતાં સંનિદ્ધતે
મધુક્ષીરદ્રાક્ષામધુરિમધુરીણાઃ ભણિતયઃ ॥ ૧૫ ॥

શરદેંતુના ચંદ્રના પ્રકાશ જેવી શુદ્ધ, ચંદ્ર
સહિત જટાનો શુદ્ધ સુગટમાં ધારણ કરતી, હાથમાં
સ્કટિકની માળા તથા પુસ્તક ધારણ કરીને વરદાન
તથા ભય સામે અભયદાન આપતી એવી તને જે એક
વાર પણ પ્રણામ ન કરે તે સારા કવિઓની કવિતા

* પાડાંતર : ધૂઠિકા-ધૂઠિકા

જેવી ભધ, દ્વાધ અને દ્રાક્ષ જેવી ભધુર કવિતા ડેવી રીતે રચે ?

કવીન્દ્રાણાં ચેતઃ કમલવનગાલાતપરુચિ
ભજન્તે યે સન્તઃ કતિચિદરૂણામેવ ભવતીમ् ।

વિરિચ્છિપ્રેયસ્થાતરશૃઙ્ગારલહરી-
ગમીરામિર્વાગિમર્વિદ્ધતિ સતાં રખનમમી ॥ ૧૬ ॥

(ડે ડેવિ) તું મોટા કનિઓનાં કમળોથી
શોભતા વનરૂપી ચિત્ત ભાટે પ્રભાતના સૂર્યના તડકા
જેવી ભધુર છે. તારા આવા લાલાશ પડતા સ્વરૂપનું
ધ્યાન કે સંતો જરા પણ ધરે છે, તેઓ સરસવતીની
શક્તિશાળી શૃંગારની લહરીવાળી છતાં ગૂઢ (અર્થ
ધરાવતી) વાણી વડે શ્રોતાઓનાં હૃદયને આનંદિત કરે
છે. (અર્થાત् ઉપરથી શૃંગારભય હોવા છતાં અંદર
જુદો જ ભાવાર્થ હોય એવી ઉત્તમ કવિતા બનાવે છે.)

સવિત્રીમિર્વાચાં શશિમણિશિલામઙ્ગરુચિમિ-
ર્વશિન્યાદ્યામિસ્ત્વાં સહ જનનિ સંચિન્તયતિ યઃ ।

સ કર્તા કાવ્યાનાં ભવતિ મહતાં ભઙ્ગરુચિમિ-
ર્વચોમિર્વાગિદેવીવદનકમલામોદમધૂરૈઃ ॥ ૧૭ ॥

હે ભાતા, તારું સ્વરૂપ ચંદ્રકાંત નામના ભણિ
જવું મનોહર છે. જે વશિની વગેરે આઠ સાવિત્રીઓ
સાથે તારું ધ્યાન ધરે છે તે ઉચ્ચ ડાટિનાં અને મનો-
હર અર્થવાળાં કાંઈ રચી શકે છે અને એનો આ
વાણીનો વિલાસ સરસ્વતીના મુખરૂપી કમળને આનંદ
પમાડે તેવો મધુર હોય છે. (આઠ સાવિત્રીઓ—
વશિની, કામેશ્વરી, મોદિની, વિમલા, અરૂણા, જ્યિની,
સર્વેશ્વરી અને કૌલિની આ સર્વરોગહર આઠ ખૂણા-
વાળા ચકની વાગ્દેવીઓ છે.)

સ્ત્રીને વશ કરવાની શક્તિ આપનાર
તનુચ્છાયામિસ્તે તરુણતરણિશ્રીસરણિમિ-
ર્દિવં સર્વમુર્વીમરુણિમનિમાં સ્મરતિ યઃ ।
મવન્ત્યસ્ય ત્રસ્યદ્વનહરિણશાલીનનયનાઃ
સહોર્વશ્યા વશ્યાઃ કતિ કતિ ન ગીર્વાણગળિકાઃ ॥૧૮॥

તારા શરીરની કાંતિ પ્રભાતના સૂર્યની શોભા
જવી છે અને તેના વુડે આકાશ અને પૃથ્વી લાલાશ-
થી છવાઈ જય છે. (આવા તારા સ્વરૂપનું) જે
ધ્યાન ધરે છે તેના વશમાં, જંગલમાં ગભરાયેલાં
સ્તુદર હરણેં જવાં નયનોવાળી ઉર્વાશી વગેરે ડેટ-

કેટલી અપ્સરાઓ ન આવી જય ? (અહીં અપ્સરાઓ એટલે માત્ર પ્રેયસ् તરફ હોરી જતી ભનની ચંચળ વૃન્ણિઓ સમજવાની છે.)

મુखં બિન્દું કૃત્વા કુચયુગમધસ્તસ્ય તદધો
હરાદ્દું ધ્યાયેદો હરમહિષિ તે મન્મથકલામ् ।
સ સદ્ગસંક્ષોમં નયતિ વનિતા ઇત્યતિલઘુ
ત્રિલોકીમપ્યાશુ બ્રમયતિ રવીન્દુસ્તનયુગામ् ॥ ૧૯ ॥

મુખને બિંદુ બનાવીને, એની નીચે એ સ્તનને
એ બિંદુ બનાવીને હરના અર્દ્દ ભાગનું ધ્યાન ધરવું
બેઈએ. હે શિવની પટરાણી, આવી રીતે જ તારી
કામકલાનું ધ્યાન ધરે છે એ તરત જ સ્ત્રીઓનાં ચિત્તમાં
ક્ષોલ ઉત્પત્ત કરે છે એ તો ઠીક છે, પણ સૂર્ય અને
ચંદ્ર જના સ્તન છે એવા નિષ્ઠુવનને પણ ડોલાવે છે.
(અહીં નિષ્ઠુવનની સરખામણી વિરાટ સ્ત્રી સાથે
કરવામાં આવી છે અને એવે ડોલાવનાર અર્થાત्
શક્તિમય બની જનાર માટે સામાન્ય સ્ત્રીઓનું
આકર્ષણી પણ જ્યાંથી રહે ?)

[१८]

વિષમજ્ઞાર હૃતનાર

કિરન્તીમજ્ઞભ્યઃ કિરણનિકુરુમ્ગામૃતરસં
 હૃદિ ત્વામાધતે હિમકરશિલામૂર્તિમિવ યઃ ।
 સ સર્પણાં દર્પં શમયતિ શકુન્તાધિપ ઇવ
 જ્વરપ્લુષ્ટાનુ દૃષ્ટા સુખયતિ સુધાધારસિર્યા ॥ ૨૦ ॥

જે ભનુષ્ય અંગોમાંથી અમૃતરસદ્ભી કિરણેના
 સમૂહને ફેલાવતા તથા ચંદ્રકાંત ભણિની ભૂર્તિ હોય
 એવા તારા સવિપનું ધ્યાન ધરે છે, તે ગરૂડની ભાકૃક
 સાપના ગર્વનું શમન કરે છે અને પોતાની અમૃત
 વરસાવતી (આજાચકમાં રહેલી નારીને લીધે)
 જેતાંની સાથે જ તાવથી પીડાતા લોડાને સુખ
 આપે છે.

પરમ આનંદ આપનાર

તદિલ્લેખાતન્વીં તપનશશિવૈશ્વાનરમયીં
 નિષળાં ષણામણ્યુપરિ કમલાનાં તવ કલામુ ।
 મહાપદ્માટવ્યાં મૃદિતમલમાયેન મનસા
 મહાન્તઃ પશ્યન્તો દધતિ પરમાહ્લાદલહરીમ્ભુ ॥ ૨૧ ॥

(હે દેવિ) તારી કલા વીજળીની રેખા જીવી
 પ્રાતણી છે અને સૂર્ય, ચંદ્ર તથા અગ્નિ તેમાં

રહેલા છે તથા તે ખૃચકડુંપી કમળોની ઉપર મહાપદ્મ-
(સહસ્રારચક)ના વનમાં રહેલી છે. આ કલાને
મહાપુરુષો માયારૂપી ભળથી મુક્ત થયેલા મન વડે
જુએ છે અને પરમ આનંદની લહરીનો અનુભવ
કરે છે.

સાયુજ્ય પદ આપનાર

ભવાનિ ત્વં વાસે મયિ વિતર દણ્ઠિ સકરુણા-
મિતિ સ્તોતું વાચ્છન્ન કથયતિ ભવાનિ ત્વમિતિ યઃ ।
તદૈવ ત્વં તસ્મૈ વિશસિ નિજસાયુજ્યપદવીં
મુકુન્દબ્રહ્મન્દસ્ફુટમકુટનીરાજિતપદામ् ॥ ૨૨ ॥

‘હે ભવાનિ, ભારા (જ્વા) દાસ પર તારી
દ્વાયમય દણ્ઠિ નાખ’ એમ સ્તુતિ કરવા ઈચ્છનાર
જ્યારે હજી તો ‘હે ભવાનિ....’ એમ કહે છે ત્યાં
જ તું તેને એવું સાયુજ્યપદ આપે છે કે જે પદની
આરતી પ્રભા, વિષણુ અને હૃદ પણ પોતાના મુગટના
પ્રકાશથી ઉતારે છે.

ગાત્રો

ત્વયા હૃત્વા વાર્મ વપુરપરિતૃસેન મનસા
શરીરાર્દ્વ શમ્ભોરપરમયિ શઙ્કે હૃતમભૂત ।

यदेत्तच्चद्रुपं सकलमरुणामं त्रिनयनं
 कुचाभ्यामानग्रं कुटिलशशिचूडालमकुटम् ॥ २३ ॥
 शंखुनुं डाबा भागनुं शरीर हरी लेवा छतां
 पणु तारुं भन संतोष पाभ्युं न होय तेथी भीजुं
 अधुं शरीर पणु तें हरी लीधुं छे अम हुं भानुं
 धुं; कारणु ठे तारुं आ आधुं शरीर लालाशा पडता
 रंगथी प्रकाशे छे, तणु नयनो धरावे छे अने भीजनो
 चंद्र ठेशना भुगटमां छे.

स्व-आज्ञा-परतंत्र । त्रभूति

जगत्सृते धाता हरिरवति रुद्रः क्षपयते
 तिरस्कुर्वन्नेतस्त्वमपि वपुरीशस्तिरयति ।
 सदापूर्वस्सर्वं तदिदमनुगृह्णाति च शिव-
 स्तवाज्ञामालम्ब्य क्षणचलितयोर्भूलतिकयोः ॥ २४ ॥

अहा जगतनुं सर्जन करे छे, विष्णु अनुं रक्षणु
 करे छे अने रुद्र अनो संहार करे छे. ए नणेय देवोने
 हर करीने ईश्वर पणु पेताना शरीरने अंतर्धान करे
 छे. पछी 'सदा' शब्द जेमना नामनी आगण छे
 एवा सदाशिव एक क्षणु भाटे करहेल अमरक्षपी लता-
 आ पासेथी आज्ञा भेजवीने अने पेताना शरीरमां

દીન કરે છે. (અર્થાત् હેવીની આંખ બંધ થવાથી આપોઆપ સહાશિવની આંખ પણ બિડાઈ જય છે અને સમગ્ર વિશ્વ તેમાં સમાઈ જય છે.)

ત્રિમૂર્તિની પૂજા થાય એવી હેવીની પૂજા
ત્રયાળાં દેવાનાં ત્રિગુણજનિતાનાં તવ શિવે
ભવેત્પૂજા પૂજા તવ ચરણયોર્ય વિરચિતા ।
તથા હિ ત્વત્પાદોદ્વહનમણિપીઠસ્ય નિકટે
સ્થિતા હેતે શશ્બન્મુકુલિતકરોત્તંસમુકુટાઃ ॥ ૨૫ ॥

હે શિવ, તારા બંને ચરણની જે પૂજા કરવામાં આવે તેને લીધે તારા ત્રણ ગુણુ (સતત, રજુસ અને તમસ)માંથી જન્મેલા ત્રણ હેવોની પૂજા થઈ જય છે. અને એ બરાબર છે; કારણુ કે તારા પગ મૂકવાનું જે ભણિઓથી જડેલું આસન છે, તેની પાસે તેઓ હમેશાં હાથ નેડીને તથા મુગટ ન ભાવીને જિલ્લા રહે છે.

કદ્યાંતે પણ જીવંત

વિરિચ્છિઃ પञ્ચત્વं બ્રજતિ હરિરામોતિ વિરતિ
વિનાશં કીનાશો ભજતિ ધનદો યાતિ નિધનમ् ।
વિતન્દ્રી માહેન્દ્રી વિતતિરપિ સમીલિતવ્યશા
મહાસંહારેઽસ્મિન् વિહરતિ સતિ ત્વત્પતિરસૌ ॥ ૨૬ ॥

જ્યારે મહાપ્રકાય થાય છે ત્યારે અંશા મૃત્યુ પામે
છે, વિષણુ પણ ભરણ પામે છે, યભરાનો પણ
નાશ થાય છે અને કુબેરનું પણ અવસ્થાન થાય છે.
જેને જ્યારેય પણ તંડ્રા આવતી નથી એવો મહેંદ્ર
પણ પોતાની ફેલાયેલી (હંજર) આંખો બંધ કરી
હો છે, પણ ત્યારે હે સતિ, તારો આ પતિ સદાશિવ
વિહાર કરે છે.

બધાં કાર્યભાં હેવીની પૂજા

જપો જલ્પક્ષિશલ્વં સકલમપિ મુદ્રાવિરચના
ગતિઃ ગ્રાદક્ષિણ્યક્રમણમશનાદ્યાહુતિવિધિઃ ।

ગ્રણામસસંવેશસુરવમખિલમાત્માર્પણદ્વશા

સપર્યાપર્યાયસ્તવ ભવતુ યન્મે વિલસિતમ् ॥ ૨૭ ॥

હું બોલું તે (મંત્રનો) ૭૫, હાથ વગેરેનું
હુલનયલન એ મુદ્રાની રૂચના, મારી હરક્રે તે
પ્રદક્ષિણા, ભોજન લેવું તે આહુતિની કિયા, પડ્યા
રહેવું તે પ્રણામ, બધાં સુઝોનો ઉપલોાગ તે આત્મ-
સમર્પણની દષ્ટિ-આમ હું જે કંઈ કરું તે તારી પૂજા-
ભાં ફેરવાઈ જવ,

देवीना कुंडणो भहिभा

सुधामप्यास्वाद्य प्रतिमयजरामृत्युहरिणीं
विपद्यन्ते विश्वे विधिशतमखाद्या दिविषदः ।

करालं यत्क्ष्वेडं कवलितवतः कालकलना
न शम्मोस्तन्मूलं तव जननि ताटङ्गमहिमा ॥ २८ ॥

अभृत हुश्मनना भयने, वृद्धावस्थाने तथा भृत्यु-
ने द्वार राखे छे. आवुं अभृत भीवा छतां अक्षा, धैर
वगेरे हैवेा विश्वमां (प्रलयकाणमां) भृत्यु पामे छे
पणु भयंकर हणाहण तेर पीनार शंक्षु पर काणतुं
कुंड्य चालतुं नथी, ऐनुं कारणु तारा काननां कुंडणो
(तारा सतीपणाना प्रभावनो) भहिभा छे.

पतिभिलननी आतुरता

किरीटं वैरिञ्चं परिहर पुरः कैटममिदः

कठोरे कोटीरे स्वलसि जहि जम्मोरिस्मुकुठम् ।

ग्रणग्रेष्वेतेषु प्रसभमुपयातस्य भवनं

भवस्याभ्युत्थाने तव परिजनोक्तिर्विजयते ॥ २९ ॥

अचानक भगवान शंकरने तारा निवासस्थान
पर आवेला जेईने तेभ ज अक्षा, विष्णु तथा धैर
तने प्रथाम करी रक्षा छे ए (जेईने) तारी धासी-

આ કહે છે કે, ‘અજ્ઞાના મુગટને દૂર રાખો; કૈટલ
રાક્ષસને ભારનાર વિષણુના મજબૂત મુગટની (રખે)
ઠોકર લાગે; જમ્બલ નામના રાક્ષસને ભારનાર દુંડુ-
ના મુગટને પણ બાળુએ રાખો.’ આવી તારી દાસી-
આની વાણી વિજય પામે છે.

અધ્યાત્મિક કિરણો

સ્વદેહોદ્ભુતાભિર્દૃપ્તિભિરણિમાદાભિરમિતો
નિષેવ્યે નિત્યે ત્વામહમિતિ સદા ભાવયતિ યઃ ।
કિમાશ્ર્ય તસ્ય ત્રિનયનસમૃદ્ધિ તૃણયતા
મહાસંવર્તાગ્રિવિરચયતિ નીરાજનવિધિમ् ॥ ૩૦ ॥

હે સેવા કરવા યોગ્ય અને આદિ તથા અંત
વગરની દેવિ, તારા પોતાના હેઠભાંથી બધી બાળુથી
અણિભા વગેરે સિદ્ધિઓનાં કિરણો નીકળે છે.
આવા તારા સવર્ણનું જે ભક્ત, ‘તુ તે હું છું’
એમ માની હુમેશાં ધ્યાન ધરે છે (તારી સાથે
તન્મય બની જય છે), તેની આરતી પ્રલયકાળને
અન્ધિ ઉતારે છે.

द्वीनुं तन्त्र

चतुषषष्ट्या तन्त्रैः सकलमतिसन्धाय भुवनं
स्थितस्तत्त्विसद्विप्रसवपरतन्त्रैः पशुपतिः ।

पुनस्त्वनिर्बन्धादखिलपुरुषार्थैकघटना

स्वतन्त्रं ते तन्त्रं क्षितितलमवातीतरदिदम् ॥ ३१ ॥

ચાસઠ સિદ્ધાંતો (તંત્રો) ની સિદ્ધિઓનો આધાર
એ સિદ્ધિઓના જન્મ પર રહેલો છે (અર્થાત् જ્યાં
સુધી સિદ્ધિઓ મળે નહીં ત્યાં સુધી પુરુષાર્થ નકામો
જય છે)—આવા પ્રકારની રૂપના કરીને સારાય
(ભાયાભય) જગતને છેતરીને ભગવાન શંકર સ્થિર
થઈ ગયા, પણ તારા આથડને લીધે તારા
સ્વતંત્ર (તંત્ર) સિદ્ધાંતને (તમામ પુરુષાર્થની સિદ્ધિ
મળે—તમામ આરાધનાનું કણ મળે એ માટે) પૂર્થીના
૫૮ પર ઉતાર્યો.

द्वीમंत्र

शિવશશક્તિઃ કામઃ ક્ષિતિરથ રવિશ્શીતકિરણઃ

સ્મરો દંસશક્તસ્તદનુ ચ પરામારહરયઃ ।

અમી હંલેખામિસ્તસૃભિરવસાનેષુ ઘટિતાઃ

મજન્તે બર્ણાસ્તે તવ જનનિ નામાવયવતામ् ॥ ૩૨ ॥

શિવ (કકાર), શક્તિ (એકાર), કામ (ઈકાર),
 પૃથ્વી (લકાર) અને સૂર્ય (હકાર), ચંદ્ર (સકાર),
 સમર (કકાર), હંસ (હકાર), દીપ (લકાર) અને
 ત્યાર બાદ પરાશક્તિ (સકાર), માર (કકાર) અને હરિ
 (લકાર) આ નણેયના અંતમાં તુ હલ્લેખાઓ જેડીને
 તારા નામના અવયવસ્વાિપ અક્ષરોને સાધ્યો લને છે.
 (અહીં હાદિ લોપામુદ્રાના મંત્રનો ઉલ્લેખ છે, જેના
 પંદર અક્ષરો છે.)

સ્મરં યોનિં લક્ષ્મીં ત્રિતયમિદમાદૌ તવ મનો-
 નિધાયૈકે નિત્યે નિર્ખધિમહાભોગરસિકાઃ ।
 મજન્તિ ત્વાં ચિન્તામणિગુણનિબદ્ધાક્ષવલયાઃ
 શિવાગ્રૌ જુહ્યન્તસુરમિઘૃતધારાહુતિશતૈઃ ॥ ૩૩ ॥

કામહેવ, લુલનેશ્વરી તથા શ્રીભીજ એ નણેને
 પહેલાં તારા મંત્રમાં જેડીને, હે આદિ અને અંત
 વગરની દેવિ, શાંક્તિ સુખ અનુભવવા ઈચ્છનારા
 ચિત્રકલાિપી ભણિઓને ત્રિગુણ(સતત, ૨૪૪ અને
 તમસ)ના દોરામાં પરોવી અમર ભાળા ધારણ કરે છે
 અને (કુંડલિનીના મુખિલીપી) શિવાભિમાં (હવન-

કુંડમાં) કામધેનુના ધીની સેંકડો આહુતિએ આપીને
તને ભજે છે.

શિવ-શક્તિનો સંબંધ

શરીરं ત्वं શમ્ભોશશશિમિહિરવક્ષોરૂહયુગं
તવાત્માનं મન્યે ભગવતિ નવાત્માનમનઘમ् ।

અતક્ષેપશૈષિત્યયમુભયસાધારણતયા
સ્થિતસ્સમ્બન્ધો વાં સમરસપરાનન્દપરયો: ॥ ૩૪ ॥

હે ભગવતિ, હું માનું છું કે, તું જ શંખુનું
શરીર છે અને ચંદ્ર તથા સૂર્ય તારા બને સ્તન છે
તથા તારો આત્મા એ જાણે કે શંકરનો નવો આત્મા
છે. એટલે તમે બને પરાશક્તિ અને આનંદ એકરસ
બની ગયાં હોવાથી તમારો સંબંધ શેખ અને શેધી
જવો છે (એકાત્મભાનવાળો છે.)

દ્વારીની સર્વત્ર વ્યાપકતા

મનस્ત્વं વ્યોમ ત્વં મરુદસિ મરુત્સારથિરસિ
ત્વમાપસ્ત્વં ભૂમિસ્ત્વયિ પરિણતાયાં નહિ પરમ् ।

ત્વમેવ સ્વાત્માનં પરિણમયિતું વિશ્વવપુષા
ચિદાનંદાકારં શિવયુવતિમાવેન વિમૃષે ॥ ૩૫ ॥

હે શિવની યુવતી, તું ભન છે, તું આકાશ છે,
 તું પવન છે અને પવન જનો સારથિ છે એવો અણિ
 પણ તું છે, તું પાણી છે અને તું ભૂમિ છે. તારા
 (પ્રકૃતિના) વિસ્તારની ખડાર કશું જ નથી. તેં પોતે
 જ પોતાનો વિસ્તાર કરવા માટે વિશ્વિપી હેઠ વડે
 અલ્લાસ્વરૂપનો વિસ્તાર કર્યો છે.

આજાચ્યંક

તવાજ્ઞાચક્રસ્થं તપનશશિકોટિદ્યુતિધરं
 પરं શમ્ભું વન્દે પરિમિલિતપાર્શ્વ પરચિતા ।

યમારાધ્યન् ભર્ત્યા રવિશશિશુચીનામવિષયે

નિરાલોકેઝલોકે નિવસતિ હિ ભાલોકભુવને ॥ ૩૬ ॥

(હે હેવિ,) તારા આજાચ્યંકમાં રહેલા અને અગ-
 ણિત ભૂય્યું અને ચંદ્રનો પ્રકાશ ધારણું કરનારા પરમ
 શિવને હું વંદન કરું છું કે, જેમનો ડાયો લાગ પરમ
 ચૈતન્યરૂપ (પાર્વતી સાથે) સાવ મળી ગયો છે. આવા
 પરમ શિવની જે અક્તિપૂર્વક આરાધના કરે છે તે
 જ્યાં ભૂય્યું, ચંદ્ર અને અણિ ન હોય એવા અદર્શ
 અને એકાંતમય પ્રકાશમય જગતમાં (સહસ્રારચંકમાં)
 નિરાંતે વસે છે.

विशुद्धिचक्र

विशुद्धौ ते शुद्धस्फटिकविशदं व्योमजनकं
शिवं सेवे देवीमपि शिवममानव्यवसिताम् ।
ययोः कान्त्या यान्त्या शशिकिरणसारूप्यसरणेः ।
विधूतान्तर्धर्वान्ता विलसति चकोरीव जगती ॥३७॥

तारा विशुद्धिचक्रमां आकाशतत्त्वना जनक, शुद्ध
स्फटिक ज्वला स्वप्न्य शिवनी निर्गुणे शिव सभान ज
रहेली हैवीनी पणु हुं सेवा करुं छुं. आ अनेनी
अंद्रनां किरणे। ज्वली कांतिथी त्रणेय लोक प्राप्तानो
(अज्ञानइपी) अंदरनो। अंधकार नाश पाभवाथी
चड़ारी भाइक आनंदी अने छे.

अनाहतचक्र

समुन्मीलत्संवित्कमलमकरन्दैकरसिकं
भजे हंसद्वन्द्वं किमपि महतां मानसचरम् ।
यदालापादष्टादशगुणितविद्यापरिणति-
र्यदादत्ते दोषादगुणमखिलमदूभ्यः पय इव ॥३८॥

विक्षता ज्ञानइपी कमणभाथी नीकणता रसना
शेषीन अवण्यनीय अने भहापुरुषोना भनमां इरनारा
हंसना युगलनी हुं आराधना करुं छुं. आ युगलना

અવાજથી ૧૮ વિધાચ્છાને। વિકાસ થાય છે અને આ
બુગલ પાણીમાંથી હું કાઢી લે તેમ હોષમાંથી બધાય
ગુણુને કાઢી લે છે.

સ્વાધિકાનયક

તવ સ્વાધિષ્ઠાને હુતવહમધિષ્ઠાય નિરતં
તમીડે સંવર્ત જનનિ મહતીં તાં ચ સમયામ् ।

યદાલોકે લોકાન્ દહતિ મહસિ ક્રોધકલિતે
દ્વાર્દ્રી યા દૃષ્ટિશશિગમુપચારં રચયતિ ॥ ૩૯ ॥

હે જનનિ, તારા સ્વાધિકાનયકમાં અભિતતને
હમેશાં બરાબર સ્થાપીને, જે સંવર્તાભ્રિ છે તેની તથા
એ મહતી સમયાહેવીની હું આરાધના કરું છું. જ્યારે
સંવર્તાભ્રિ (પ્રત્યનો અભિ) કોધભરી નજરથી નણેય
લોહાને સળગાવી હેવા માડે છે, ત્યારે આ સમયાહેવાની
દ્વાર્દ્રી નજરથી એમને ઠંડક વળે છે.

મણિપુરયક

તડિત્વન્તં શક્ત્વા તિમિરપરિપન્થિસ્ફુરણયા
સ્ફુરનાનારત્નાભરણપરિણદ્વન્દ્વધનુષમ् ।

તત્ત્વ ઇયામં મેઘં કર્મપિ મણિપુરૈકશરણં
નિષેવે વર્ષન્તં હરમિહરતસ્તં ત્રિભુવનમ् ॥ ૪૦ ॥

તારા ભણિપુરચકના શરણમાં ગયેલા ર્થામ
મેધોનું ઝ્રિ ધારણ કરનારા કં નામના જલની પણ હું
સેવા કરું છું છે, જેમાં અંધકારની દુર્મન વીજળીની
ચમક આભૂષણોમાં જડેલાં વિવિધ રત્નોની ચમકની
માઝું દ્યંગ્રધનુષ્ઠનું ઝ્રિ ધારણ કરે છે અને જે અભિ-
ને સૂર્યના તાપથી તપી ગયેલા નિષ્ઠુવન પર
વર્ષા કરે છે.

આધારચક

તવાધારે મૂલે સહ સમયયા લાસ્યપરયા
નવાત્માનં મન્યે નવરસમહાતાપ્ણવનટમ् ।
ઉમાભ્યામેતાભ્યામુદ્યવિધિમુદ્દિશ દયયા
સનાથાભ્યાં જગ્ને જનકજનનીમજગદિદમ् ॥ ૪૧ ॥

(હે હેવિ) લાસ્ય નૃત્યમાં તહીન બનેલી સમયા-
હેવીનું અને નવ રસ ધરાવતા અદ્ભુત તાંડવના નૃત્ય-
કાર આનંદભૈરવનું ચિંતન હું મૂલાધારચકમાં કરું
છું. આ બનેએ દ્યા કરીને જગતને ઉત્પત્ત કર્યું
હોવાથી જગતને ભાતા અને પિતા પણ ભળી ગયાં
છે એમ હું માનું છું.

[३२]

देवीना। भुगट

गतैर्माणिक्यत्वं गगनमणिभिस्सान्द्रघटितं
किरीटं ते हैमं हिमगिरिसुते कीर्तयति यः ।
स नीडेयच्छायाच्छुरणशबलं चन्द्रशकलं
धनुशशौनासीरं किमिति न निवधाति धिषणाम् ॥४२

હે છિમાલયની પુત્રી, તારા સોનાના મુગટમાં
આકાશના અનેક ભણિઓ (તારાઓ) જડવામાં
આવ્યા છે અને તેમાં પૃથ્વીના ભાળા જેવો ચંદ્રનો
કુકડો (ખીજનો ચંદ્ર) ભણિઓના પ્રકાશથી ચમકે
છે. (ખીજના આ ચંદ્ર પર મુગટના વિવિધ ભણિઓ-
ના પ્રકાશ પડવાથી તે દીક્રિધનુષ્ય જેવો દેખાતો
હોવાથી) આવા મુગટનું વર્ણન કરનારા એમ કેમ
નહીં માને છે, આ તો દીક્રિધનુષ્ય છે ?

देवीना। કેશ

धુનोतु ध्वान्तं नस्तुलितदलितेन्दीवरवनं
घनस्तिग्धश्लक्ष्यं चिकुरनिकुरुम्बं तव शिवे ।

यदीयं सौरम्यं सहजमुपलब्धुं सुમनसो
वसन्त्यस्मिन्मन्ये बलमथनवाटीविटपिनाम् ॥४३॥

હે શિવે ! તારા ભરચું, અમહતા અને મુખાયમ
કેશ ભૂરા કમળના વન જેવા (લાગે) છે. આ કેશ-
ના સમૂહ અમારા (અજ્ઞાનિપી) અંધકારને દૂર કરે.
દીદના બગીચાના કદ્યપવૃક્ષનાં પુષ્પો આ કેશમાંથી
કુદરતી સુગંધ પ્રામ કરવા આ કેશમાં જ આવી
વસ્યાં છે.

હૃવીના સેંથો

તનોતુ ક્ષેમં નસ્તવ વદનસૌન્દર્યલહરી
પરીવાહસ્તોત્સરણિરિવ સીમન્તસરણિઃ ।
વહન્તી સિન્દૂરં ગ્રબલકવરીમારતિમિર-
દ્વિષાં વૃન્દૈર્બન્દીકૃતમિવ નવીનાર્કકિરણમ् ॥૪૪॥

(હે દેવિ) સિંદૂરથી ભરેલો તારો સેંથો તારા
મુખના સૌન્દર્યની લહરીના પ્રવાહનો માર્ગ છે અને
તે અમારં કદ્યાણુ કરે. ભરચું અંધોડાના ર્થામ
રંગમાં આ સેંથો જણે દુઃમનોના સમૂહોએ પ્રલાતના
સૂર્યનાં કિરણોને બંદીવાન બનાવ્યાં હોય એવો
લાગે છે.

देवीना केश अने दांत

अरालैस्वाभाव्यादलिकलभसश्रीमिरलकैः
परीतं ते वक्त्रं परिहसति पङ्क्षेरुहरुचिम् ।

दरस्मेरे यमिन् दशनरुचिकिञ्जल्करुचिरे

सुगन्धौ माद्यन्ति स्मरदहनचक्षुर्मधुलिहः ॥ ४५ ॥

(हे देवी) કુદરતી રીતે જ વાંકડિયા તારા
વાળ નાના ભમરા જેવા શોભાયમાન છે. આવા
વાળથી ઘેરાયેનું તારું મુખ કબળના સૌંદર્યની
મશકરી કરે છે. આ મુખની અંદરના મનોહર દાંત,
હળવા સિમતને લીધે પુંડેસર જેવા મનોહર હેઠાય છે.
(લાલ હોઠનું પ્રતિબિંખ પડવાથી) અને તે કામહેવને
ખાળી નાખનાર (ભગવાન શંકર) નાં નથનો ઝીપી ભમરા-
ને સુગંધમાં ભસ્ત બનાવે છે.

देवीनुं ललाट

लલાટं લાવણ્યદ્વાતિવિમલમાભાતિ તવ યદ्

द્વિતીયं તન્મન્યે મકુટघટિતં ચન્દ્રશકલમ् ।

વિપર્યાસન્યાસાદુભયમપि સમ્ભૂય ચ મિથઃ

સુધાલેપસ્યુતિઃ પરિણમતિ રાકાહિમકરઃ ॥ ४६ ॥

(હે દેવિ), તારું લલાટ સૌંદર્યની ચમકની પવિત્રતાથી પ્રકાશો છે અને મને લાગે છે કે, તેં જણે મુગટ ધારણું કરેલો બીજો ચંદ્રનો ટુકડો (બીજનો ચંદ્ર) છે. (કેશમાં રહેલો એક બીજનો ચંદ્ર) અને આ બીજો (બીજનો ચંદ્ર) એમ બને એકબીજથી જિલટા બની જઈને અમૃતના રસથી ઓડાઈ જય છે. અને જણે કે એમાંથી પૂર્ણ ચંદ્ર બન્યો છે.

હેવીની અમરે।

શ્રુતો શુશ્રે કિઞ્ચિત્બુવનમયમઙ્ગલ્યસનિનિ

ત્વદીયે નેત્રાભ્યાં મધુકરલચિભ્યાં ધૃતગુણમ् ।

ધનુર્મન્યે સવ્યેતરકરગૃહીતે રતિપતે:

પ્રકોષ્ઠે શુષ્ટૌ ચ સ્થગયતિ નિગૂઢાન્તરમુસે ॥૪૭॥

હે જગતના ભયનો નાશ કરવામાં આનંદ લેનારી ઉમા, તું જ્યારે જરા અમર ચડાવે છે ત્યારે હું તેને કામહેવે ડાખા હાથમાં લીધેલા વનુષ્યની ઉપમા આપું છું; કારણ કે એની પણાં (હોરી) મનોહર લમરા-આઝીપી નેત્રોની બનેલી છે અને એનો મધ્યલાગ મુફ્તી અને હથેળીની નીચે છુપાવી રાખ્યો છે.

द्वीनी दृष्टि

अहस्मृते सव्यं तव नयनमकात्मकतया

त्रियामां वामं ते सृजति रजनीनायकतया ।

तृतीया ते दृष्टिरदलितहेमाम्बुजरुचिः

समाधत्ते सन्ध्यां दिवसनिशयोरन्तरचरीम् ॥४८॥

(હે દેવિ), તારું જમણું નયન સૂર્યાત્મક હોવાથી
તે દિવસ ખનાવે છે અને ડાયું નયન ચંદ્રાત્મક હોવાથાં
રાત્રિ ખનાવે છે તથા તારું ક્રીજું નયન જરાઠ ખીલેલા
(તપાવેલા) સેાનાના ક્રમણ જેવું ભનોહર છે અને તે
દિવસ અને રાતની વર્ષચે રહેલી સંધ્યા ખનાવે છે.

વિશાળ કલ્યાણી સ્ફુરદુચિરયોધ્યા કુવલયૈः ।

કૃપાધારાડ્ધધારા કિમપિ મધુરાડ્ધમોગવતિકા ।

અવન્તી દृષ્ટિસ્તે બહુનગરવિસ્તારવિજયા

ધ્રુવं તત્ત્વામવ્યવહરણયોગ્યા વિજયતે ॥ ४९ ॥

(હે દેવિ) તારી દૃષ્ટિ વિશાળ અને કદ્યાણકારક
છે, તેનું સૌંદર્યું સ્પષ્ટ હોવાથી ક્રમણોથી પણ વધુ
સુંદર છે. તેકૃપાના પ્રવાહને આધાર આપે છે. તે વર્ણન
ન થઈ શકે એવી મધુર, લાંખી, રક્ષણ કરનારી અને
અનેક નગરોના વિસ્તાર પર વિજય મેળવનારી છે અને

તेथी જ તે તે નામથી (અર્થાત् વિશાળા, કદ્યાણું, અયોધ્યા, ધારા, મધુરા, લોગાવતી, અવંતી અને વિજય) આળખાવી શકાય છે. આવી તારી દષ્ટ અચૂક વિજય પામે છે.

કવીના� સન્દર્ભસ્તબકમકરન્દૈકરસિકं
કટાશવ્યાક્ષેપભ્રમરકલમૌ કર્ણયુગલમ् ।
અમુચ્ચન્તૌ દૃષ્ટ્વા તવ નવરસાસ્વાદતરલા-
વસ્ત્રયાસંસર્ગદલિકનયન કિઞ્ચિદરૂણમ् ॥૫૦॥
(હે દેવિ) તારા ખને કાન કવિઓનાં કાંયો-
ઝી શુચધામાંથી નીકળતા રસના શોભીન છે અને
આ તારા કાન નવ રસના આસ્વાદથી ચેતનમય
બનેલા છે. તથા ભમરા જેવા કટાશ ઝેંકતાં નયનોનો
સાથ છોડતા નથી. આ જેઈને ઈષ્યાને લીધે તારું
લાલાટ પરનું નેત્ર જરા લાલ ખને છે.

શિવે શૃજારાર્ડી તદિતરજને કુત્સનપરા
સરોવા ગજાયાં ગિરિશચરિતે^x વિસ્મયવતી ।
હરાહિભ્યો ભીતા સરસિરુહસૌમાગ્યજનની
સર્વીષુ સ્મેરા તે મયિ જનનિ દૃષ્ટિસ્કરુણા ॥૫૧॥

^x પાઠાંતર : નયને

(હે જનનિ) તારી દષ્ટિ શિવ તરફ શૃંગાર-વાળી છે. શિવના વિરોધીઓ તરફ ધૂણા કરનારી છે (બિલત્સ રસવાળી છે), ગંગા તરફ ગુસ્સાવાળી છે (રૌદ્ર રસવાળી છે), શિવજીની (ત્રિપુરવિજય વગેરે પરાક્રમોની) કથા તરફ વિસ્મયવાળી છે (અદ્ભુત-રસવાળી છે), શિવના સાપથી ભયલીત બનેલી છે (ભયાનક રસવાળી છે), કમળની લાલાશને જન્મ આપે છે (વીરરસવાળી છે), સખીઓ તરફ સિમિત-વાળી છે (હાસ્યરસવાળી છે) અને ભારા તરફ કરુણાભય છે (શાંત રસવાળી છે).

ગતે કર્ણભ્ર્યણ ગરુત ઇવ પક્ષમાणિ દઘતિ

પુરાં ભેત્તુશ્વિત્તપ્રશમરસવિદ્રાવણફલે ।

ઇમે નેત્રે ગોત્રાધરપતિકુલોત્તંસકલિકે

તવાકર્ણાકૃષ્ટસ્મરશરવિલાસં કલયતઃ ॥૫૨॥

હે પર્વતરાજના કુળની મુખ્ય કળી, આ તારાં બંને નેત્રો બાણુની ભાડું કાનની પાસે પહોંચેલાં છે અને બાણુના પાછળના ભાગની ભાડું પાંપણેલું ધરાવે છે તથા ત્રિપુરનો નાશ કરનાર, શાંકરની શાંતિનો ભાંગ કરનાર, ઇળ (બાણુનો આગળનો ભાગ) ધરાવે

છે અને કાન સુધી ખેંચાયેલાં આ નથનો કામહેવના
બાણનું કામ કરે છે.

વિમક્તત્રૈવર્ણ્ય વ્યતિકરિતલીલાભનતયા

વિભાતિ ત્વન્નેત્રત્રિત્યમિદમીશાનદયિતે ।

પુનસ્પષ્ટું દેવાનુ દુહિણહરિલાનુપરતાનુ

રજસ્સચ્ચ વિપ્રત્તમ ઇતિ ગુણાનાં ત્રયમિવ ॥૫૩॥

હે મહાહેવની પ્રેયસી, તારાં ત્રણે નેત્રો ત્રણ
રંગનાં અંજન લગાડવાથી જુદા જુદા ત્રણ રંગથી
ચમકે છે અને મહાપ્રલયને અંતે અંતર્ધીન થઈ
ગયેલા અઙ્ગાં, વિધણુ અને રૂદ્રને ઇરી ઉત્પત્તન કરવા
માટે રજસ, સત્ત્વ અને તમસ એ ત્રણ ગુણોને જાણે
ધારણુ કરતાં હોય એમ લાગે છે.

પવિત્રીકર્તું નઃ પશુપતિપરાધીનહૃદયે

દ્યામિત્રનેત્રૈરરૂણધવલશ્યામરુચિમિઃ ।

નદક્ષણોણો ગજ્જા તપનતનયેતિ ધ્રુવમસું

ત્રયાગાં તીર્થનામુશ્નયસિ સંમેદમનઘમ્ ॥૫૪॥

હે પશુપતિ(ભગવાન શંકર)ને હૃદય અર્પણુ
કરનારી દ્વારા ! તારાં લાલ, ધોળાં અને શ્યામ તથા
દ્વારા નેત્રો વડે તું શોણુ, ગંગા અને યમુના એ

ऋग्मीढी नदीच्चानो जाणे पवित्र तोर्चंप संभव
भनावे छे.

निमेषोन्मेषाभ्यां प्रलयमुदयं याति जगति
तवेत्याहुस्सन्तो धरणिधरराजन्यतनये ।

त्वदुन्मेषाज्ञातं जगदिदमशेषं प्रलयतः
परिक्रातुं शङ्के परिहृतनिमेषास्तव दृशः ॥५५॥

हे हिमालयनी पुत्री, तुं ज्यारे तारां नेत्रो अंध
करै छे त्यारे जगतनो प्रलय थाय छे अने नेत्रो उधाडे
छे त्यारे जगतनो उद्भव थाय छे एम संतो कहे छे.
आ सभव जगत प्रलय पछी तारां नेत्रो उधडवाथी
जन्म पाख्युं छे अने भने लागे छे ते, जाणे एतुं
संपूर्णं रक्षणुं करवानी तारी आंखोचे भियाई जवानुं
अंध कर्युं छे.

तवापर्णे कर्णे जपनयनपैशुन्यचकिताः
निलीयन्ते तोये नियतमनिमेषाश्यफस्किः ।

इयं च श्रीबद्धच्छद्पुटकवाटं कुवलयं
जहाति प्रत्युषे निशि च विघटय्य प्रविशति ॥५६॥

हे अपर्णी, हमेश उधाडी आंखवाणी भाष्ठवी
तो सदाय पाणीभां छुपायेदी रहे छे. एमने एवा

ભય રહે છે ડે, ક્યાંક તારાં નથનો ઈર્ણિવશ થઈ ને એમની
ચાડી તારા કાનમાં ન ઘાય; અને આ લક્ષ્મી સવાર થાય
ત્યારે ક્ષાટની માઝું બંધ થઈ જનારા કુસુદ્ધને છોડીને
જતી રહે છે અને રાતે એમને ખોલીને પ્રવેશ કરે છે.

दशा द्राधीयस्या दरदलितनीलोत्पलरुचा
दवीयांसं दीनं स्वपय कृपया मामपि शिवे ।

अनेनायं धन्यो भवति न च ते हानिरियता
क्वने वा हम्ये वा समकरनिपातो हिमकरः ॥५७॥

હે શિવે, તારી જરાં વિઠસેલા ભૂરા કભળ જેવી
મનોઢર દષ્ટિ વડે દૂર રહેલા ભારા જેવા દીનને પણ
કૃપા કરીને રનાન કરાવ (ભારા પર દષ્ટિ નાખ અને
સ્નાન કરવાથી પવિત્ર થવાય છે તેમ પવિત્ર બનાવ) !
આને ધીધે (હું) ધન્ય બની જર્દશ અને વળી તને
તુઠસાન નહીં થાય; કારણ ડે વનમાં ડે ભહેલમાં
ચંદ્રનાં કિરણેા તો એકસરખાં જ પડે છે.

दृवीना કાનની ભૂર

અગલं તે પાલીયુગલમગરાજન્યતનયે

ન કેષામાધત્તે કુસુમશરકોદણ્ડકુતુકમ् ।

તિરશીનો યત્ર શ્રવણપથમુલ્લદ્વધ્ય વિલસન्

અપાઙ્ગચ્યાસઙ્ગો દિશતિ શરસન્ધાનધિષણામ् ॥५८॥

કે પર્વતરાજુની, તારા બને કાનની વાંધી ઘૂટ
કામહેવના (પુણું બાણ ધારણું કરનારના) બાણ જેવું
આક્ર્ષણીં હાને નહીં કરે ? આ કાનની ઘૂટ આગળ
વધીને તારા તીરછા કટાક્ષ કાનની ઘૂટ એણંગીને
કાન સુધી પહોંચેલાં બાણ જેવાં હેખાય છે.

હેવીનાં કુંડળો।

સ્ફુરદ્ગઢામોગપ્રતિફલિતતાટક્ષયુગલં
ચતુશ્રક્રં મન્યે તવ મુખમિદં મન્મથરથમ્।

યમાર્ખ્ય દ્રુષ્ટ્યવનિરથમર્કેન્દુચરણં
મહાવીરો મારઃ પ્રમથપતયે સજ્જિતવતે ॥ ૫૯ ॥

તારા ચમકતા ગાલ પર તારાં કણુંકૂલોનું (કુંડળો-
નું) પ્રતિભિંબ પડે છે. (અને તેથી) ભને લાગે છે
કે, તારું સુખ ચાર પૈડાંનાળો કામહેવનો રથ છે. એના
પર બેસીને મહાન વીર કામહેવ સૂર્ય અને ચંદ્ર જેનાં
પૈડાં છે એવા પૃથ્વીના રથ પર યુદ્ધ મારે સજ્જ થયેલા
ભગવાન શાંકરનો સામનો કરે છે.

હેવીનાં કુંડળનો અવાજ

સરસ્વત્યાસ્ત્રકૌરમૃતલહરીકૌશલહરી:
પિવન્ત્યાશર્વાણિ શ્રવણચુલુકાભ્યામવિરલમ્।

ચમત્કારશ્લાઘાચલિતશિરસઃ કુણ્ડલગળો
જ્ઞાણત્કારસ્તોરઃ પ્રતિવચનમાચષ્ટ ઇવ તે ॥ ૬૦ ॥

હે શર્વાણી ! સરસવતીની મધુર વાણી અમૃતની
લહરીથી પણ ચડી જય છે. આ વાણીને કાન્દપી
પાત્રથી તું પીએ છે અને પ્રશંસા ભાટે તું ભર્સાઠ
હલાવે છે, એ સમયે તારાં કુંડળ અણગણી જિઠે
છે અને જણે હે ઊંકારનો ઉચ્ચાર કરીને (ખરાખા
છે એમ કહીને) પડધો પાડે છે.

દૈવીનું નાક

અસૌ નાસાવંશસ્તુહિનગિસ્વિંશાબ્જપટિ
ત્વદીયો નેદીયઃ ફલતુ ફલમસ્માકમુચિતમૂ ।

વહત્યન્તર્મુક્તાશ્કાશિશિરકરનિશ્વાસગલિતં
સમૃદ્ધધા યત્તાસાં બહિરપિ ચ મુક્તામणિધરઃ ॥૬૪॥

હે હિમાલયના વંશની પતાકા, તારા નાકનું
આ ટેરવું અમને તરત જ કુળ આપનાર બનો; અથવા
અમારા ભાટે એના પર યોગ્ય કુળ લાગો; કારણ
એની અંદર તારા શીતળ ઉચ્છ્વાસથી મેાતા બને છે
અને એમના ડાબા નસ્કોરામાં એટલી સમૃદ્ધ છે હે,
એક મુક્તામણિ બહાર પણ દેખાય છે.

દૈવીના હોઠ

પ્રકૃત્યાઽરક્તાયાસ્તવ સુદતિ દન્તચ્છદરૂચૈઃ

ગ્રયક્ષ્યે સાદ્વયં જનયતુ ફલં વિદ્રુમલતા ।

न विम्बं तद्विम्बप्रतिफलनरागादरुणिं
तुलामध्यारोद्धुं कथमिव विलज्जेत कलया ॥६२॥

હે સુદ્ર દાંતવાળી (હેવિ), કુદૃતી રીતે જ
લાલ એવા તારા હોડોની શોભાની તુલના કરે એવા
પદાર્થોનાં નામ હું કહું છું : જે પરવાળાની (લાલ)
લતાને કુળ આવે તો પણ એ કુળની આકૃતિ (પૂરતી)
નથી; કારણ કે એની લાલાશ તો તારા શરીરની
લાલાશનું પ્રતિબિંબ માત્ર છે. એ સહેજ પણ તુલના
કરવામાં આવતાં શા ભાટે શરમાઈ ન જય ?

દૃવીનું વહન

સ્મિતજ્યોત્સ્નાજાલं તવ વદનચન્દ્રસ્ય પિવતાં
ચકોરણામાસીદતિરસતયા ચञ્ચુજડિમા ।
અતસ્તે શીતાંશોરમૃતલહરીમામ્લરુચયઃ
પિવન્તિ સ્વચ્છન્દં નિશિ નિશિ ભૃંગ કાણિકધિયા ॥६३

તારા ચંદ્ર જેવા મુખમાંથી (વરસતી) વ્યાપક,
સ્મિતઙ્ગી ચાંદની અત્યંત મધુર છે અને તેને લીધે
ચડોાર પક્ષીઓની ચાંચો (વધુ પડતો રસ પીવાથી)
૭૫ થઈ ગઈ છે. એટલે તેઓ ચંદ્રના ખાટા અમૃતને
(એની લહરીને) દુઃખ પ્રમાણે કાંજ સમજુને ખૂબ
પીએ છે.

हृषीनी छुभ

अविश्रान्तं पत्युर्गुणगणकथाग्रेडनजपा

जपापुष्पच्छाया तव जननि जिह्वा जयति सा ।

यदग्रासीनायास्फटिकदृष्टदच्छच्छविमयी

सरस्वत्या मूर्तिः परिणमति माणिक्यवपुषा ॥ ६४ ॥

हे जननि, पतिना अनेक गुणोनी कथा वारं वार अने
अटक्या वगर गानारी तथा जसूदना पुष्प ज्वा रंगनी
तारी छुभ विजय पामे छे. स्फटिकना पथ्थर ज्वुं स्वर्य
स्वर्य परावती सरस्वतीनुं शरीर आ छुभना आगणना
भाग पर होवाथी भाषेठना शरीर ज्वुं घनी जय छे.

हृषीना पानने भण्डा

रणे जित्वा दैत्यानपहृतशिरस्त्रैः कवचिमिः

निवृत्तैश्चण्डांश्चत्रिपुरहरनिर्माल्यविमुखैः ।

विशाखेन्द्रोपेन्द्रैश्चशिविशदकर्पूरशकलाः

विलीयन्ते मातस्तव वदनताम्बूलकवलाः ॥ ६५ ॥

हे भाता, लडाईना भेदानभां रक्षसोने छती
लध्ने अभना भाथानां रक्षणु झरनार साधनो तथा
झटरो उतारी लध्ने पाढा झरेला २५६, दैद्र अने
विष्णुने शिवज्ञना निर्मात्यनो (पूजभां यहावेला
तांधूल वगेरनो) भाग चंडनो होवाथी भणतो नथी,

[૪૬]

પરંતુ ચંદ્ર જેવા સવચ્છ કુપૂરના કટકા ધરાવતા તથા
તારા મુખમાં રહેલા પાનના કટકા તેઓ અણું કરે છે.

હૃવીની વાણી

વિપશ્યા ગાયન્તી વિવિધમપદાનં પશુપતો-
સ્ત્વયાડરબે વક્તું ચલિતશિરસા સાધુવચ્ચે ।
તરીયૈર્માધુયૈર્પલપિતતન્ત્રીકલરવાં
નિજાં બીજાં વાળી નિચુલયતિ ચોલેન નિભૃતમ् ॥૬૬

સરસ્વતી (ભગવાન) શંકરનાં વિવિધ પરાક્રમેણું
ગાન વીણા સાથે કરે છે, ત્યારે તું ડોઢ હલાવીને
'બરાખર છે' એમ કહેવાની શરૂઆત કરે છે ત્યારે તારી
વાણીની મધુરતા આગળ વીણાનો અવાજ પણ
ગ્રંઘવાઈ જય છે અને તેથી સરસ્વતી પોતાની વીણાને
હેઠાય નહીં તેવી રીતે કપડામાં વીંઠી લે છે.

હૃવીની હડપચી

કરાગ્રેણ સૃષ્ટં તુહિનગિરિણા વત્સલતય-

ગિરીશેનોદસ્તં મુદુરધરપાનાકુલતયા ।

કરગ્રાંશું શર્મભોર્માસમુકુરવૃન્તં ગિરિસુતે

કથંકારં બ્રમસ્તવચુબુકમૌપમ્યરહિતમ् ॥ ૬૭ ॥

તારી હડપચીને વાત્સલ્યથી છિમાલય આંગળીથી
અડકતા હતા અને હવે ડોઢ પર ચુંખન કરવા માટે

જગવાન શ કર આકુળતાથી જાચી કરે છે. હે પર્વત-
રાજની પુત્રી, તારા મુખ્યદી અરીસાનો એ છેડો
ભગવાન શંકરના હાથથી જ જાચો કરવા યોગ્ય છે. એ
હડપચીને કશાની ઉપમા જ આપી શકાય તેમ ન
હોવાથી અમે એનું વર્ણન ડેવી રીતે કરીએ :

દેવીની ડાક

ભુજાશ્લેષાન્નિત્યं પુરદમયિતુઃ કણ્ટકવતી
તવ ગ્રીવા ધતે મુખકમલનાલશ્રિયમિયમ् ।

સ્વતશ્શેતા કાલાગુરુબહુલજમ્બાલમલિના

મૃણાલીલાલિત્યં વહતિ યદધો હારલતિકા ॥૬૮॥

ભગવાન શંકરના (એ) હાથ વડે હુમેશાં આદ્ધિંગન
કરવાને લીધે રોમાંચ અનુભવતી તારી ડાક મુખ્યદી કમ-
ળની દાંડી જેવી શોભાયમાન છે, તે (ડાક) પોતે તો શ્વેત
છે પણ લાંબા સમય સુધી અગરુનો ગાઠ લેપ કરવાથી
મહિન દેખ્યાય છે અને તેની નીચે હાર પહેરેલો છે.

દેવીના ગળા પરની ત્રણ રેખાઓ

ગલે રેખાસ્તિસ્તો ગતિગમકગીતૈકનિપુણે

વિવાહવ્યાનદ્વપ્રગુણગુણસંખ્યાપ્રતિભુવઃ ।

વિરાજન્તે નાનાવિધમધુરાગાકરભુવાં

ત્રયાણાં ગ્રામાણાં સ્થિતિનિયમસીમાન ઇવ તે ॥૬૯॥

ગતિ, ગમક અને ગીતમાં સંપૂર્ણ નિપુણ (એવી હેઠેવિ), તારા કંડ પર (સૌભાગ્યશાળી) ત્રણ રેખાઓ પડેલી છે અને તે વિવાહના સમયે બાંધેલા અનેક હારીઓવાળા સૌભાગ્યસૂત્ર જેવી છે. તે અનેક પ્રકારના મધુર રાગના આશ્રયસ્થાન બનેલા ત્રણ આમના સ્થિતિ, નિયમ અને સીમા જેવી શોભે છે. (ગતિ, ગમક અને ગીત સંગીતના ત્રણ પ્રકારો છે. ગતિ=સંગીતના ભાગ અને દેશી નામના પ્રકાર. ગમક=સરનું કંપન, ગીત= સંગીતના શષ્ઠ્યો. આમ=સંગીતના સ્વરો. સ્થિતિ નિયમ અને સીમા એ સંગીતના કુમ છે.)

દેવીની ભુજાઓ.

મૃણાલીમૃદ્ધીનાં તવ ભુજલતાનાં ચતસ્તુણાં
ચતુર્ભિસ્સૌન્દર્ય સરસિજમવસ્તૌતિ વદનૈઃ ।
નરેમ્યસસંત્રસ્યન્ પ્રથમમથનાદનધકરિપો:
ચતુર્ણીં શીર્ષણાં સમમમયહસ્તાર્પણધિયા ॥૭૦ ॥

અગાઉ શિવજીએ નખે વડે (અદ્ધાના પાંચમા શિરનું) ઉચ્છેદન કંધું ત્યારે ગલરાઈ ગયેલા અદ્ધાએ (બાકીનાં) ચાર મસ્તકની રક્ષા માટે તારા અભયદાન આપનાર ચાર ભુજના શરણમાં પોતાની બુદ્ધિ સમર્પણું કરી હતી અને કમળની દાંડી જેવા ડામળ તારી ચાર ભુજના સૌંદર્યની સુર્તિ અદ્ધા ચાર મુખથી કરે છે.

देवीना हाथ

नखानामुद्योर्त्तर्वनलिनरागं विहसतां
कराणां ते कान्ति कथय कथयामः कथमुमे ।
कदाचिद्वा साम्यं भजतु कलया हन्त कमलं
यदि क्रीडलक्ष्मीचरणतललाक्षारसकणम् ॥७१॥

હે ઉમા, તારા (હાથના) નખોનો પ્રકાશ નવા
ખીલેલા કુમળની રતાશની ભરફરી કરે છે. આવા
હાથના સૌંદર્યનું અમે ડેવી રીતે વર્ણન કરીએ તે
અમને કહે. બે છીડા કરતી લક્ષ્મી પોતાના અળતા-
થી (લાલ) રંગેલા પગ કુમળ પર ભૂકે તો કદાચ એ
કુમળની સાથે અંશમાન એની તુલના થઈ શકે.

देवीतु मृतनयुगल

समं देवि स्कन्दद्विपवदनपीतं स्तनयुगं
तवेदं नः खेदं हरतु सततं प्रस्तुतमुखम् ।
यदालोक्याशङ्काऽऽकुलितहृदयो हासजनकः
स्वकुम्भौ हेरम्बः परिमृशति हस्तेन शटिति ॥७२॥

હે દેવિ, તારા સદાય (અમૃત) અરતા અમ્ને
સ્તનો અમારો ઘેદ હરી લો. કાર્તિક્ય અને ગણેશ
એકસાથે સ્તનપાન કરતા હોય ત્યારે આ અન્ને
સ્તનને જોઈ ન શકવાથી આકુળ બનેલા હૃદયવાળા

गणेश चाताना कुंभस्थणे हाथ वडे जलदी शेधी
रह्या छे अने (तमने) हसावी रह्या छे. (अर्थात्
गणेशने हेवीना कुंभस्थण जेवा स्तनो ज्ञेई शंका जय
क्षे डे आ भारुं भस्तक तो नथी ने ?)

अमू ते वक्षोजावमृतरसमाणिक्यकुतुपौ
न सन्देहस्पन्दो नगपतिपताके मनसि नः ।
पिबन्तौ तौ यस्मादविदितवधूसङ्गसिकौ
क्षमारावद्यापि द्विरदवदनक्रौञ्चदलनौ ॥७३॥

हे हिमालयनी पताका, तारा आ स्तनो अभृत-
रसना (भरेला) भाणेकना (खनावेला) कुप्पा (तेल
भरवाना जूना जमानानां सावनो) छे ए बाखतभाँ
अभारा भनभाँ जराय शंका नथी; कारणु डे एभनुं
स्तनपान करवाथी गणेश अने कार्तिंडय आजे पणु
कुंवारा ज रह्या छे.

हेवीना ५२

वदत्यम्ब स्तम्बेरमदनुजकुम्भप्रकृतिभिः
समारब्धां मुक्तामणिभिरमलां हारवतिकाम् ।

कुचाभोगो विम्बाधररुचिभिरन्तश्शवलितां
ग्रतापव्यामिश्रां पुरदमयितुः कीर्तिंमिव ते ॥७४॥

हे भाता, तारी छातीना भाग ५२ ते गजसुरना

મહસતકરિયી કુંભસ્થળમાંથી નીકળેલા મોતીઓની
નિર્મલ માળા પહેરી છે. એના ઉપર તારા હોઠનો
(લાલ) પ્રકાશ પડવાથી તે લાલ હેખાય છે. આને
દીધે તારી માળા જણે ડે, ભગવાન શંકરની પ્રતાપ-
શાળી શ્રીતિં જીવી છે.

હેવીના સ્તતન્યનો ભહિમા
તવ સ્તતન્ય મન્યે ધરણિધરકન્યે હૃદયતઃ
પયઃ પારાવારઃ પરિવહતિ સારસ્વતમિવ ।
દયાવત્યા દત્તં દ્રવિલશિશુગસ્વાદ્ય તવ યત્ર
કવીનાં પ્રૌઢાનામજનિ કમનીયઃ કવયિતા ॥૭૫॥

હે પર્વતરાજની કન્યા, હું માનું છું ડે, તારા
સ્તનોમાંથી દૂધનો જે સાગર વહે છે તે જણે ડે, સાક્ષાત્
જ્ઞાન છે. તેં દ્વારું બનીને આ દૂધ આપ્યું હોવાથી
તારા આ દ્રવિદ (જતિના) બાળં (શ્રીમદ શંકરા-
ચાર્યે) પ્રૌઢ કવિઓની માર્ક ભનોઢર કાવ્ય રચ્યું છે.

હેવીની રોમાવલિ

હરકોઘજ્વાલાવલિભિરવલીદેન વપુષા
ગમીરે તે નામીસરસિ કૃતસર્જો મનસિજઃ ।
સમુત્તસ્થૌ તસ્માદચલતનયે ધૂમલતિકા
જનસ્તાં જાનીતે તવ જનનિ રોમાવલિરિતિ ॥૭૬॥

હે પર્વત(રાજ)ની પુત્રી, હે ભાતા, (કામદહૂન સમયે) ભગવાન શંકરના કોથની જવાળાઓથી લપેટાયેલા શરીરવાળા કામદહેવે તારી નાભિઝી ખૂબ જડા સરોતરમાં દૂખકૃતી ભારી; અને મનુષ્ય એમ જાણે છે કે આને લીધે જે ધુમાડાની સેર નીકળી એ જ તારી આ રોમાવલિ છે.

યદેતત્કાલિન્દીતનુતરતરજ્ઞાકૃતિ શિવે
કૃશે મધ્યે કિઞ્ચિત્તનનિ તવ યજ્ઞાતિ સુધિયામ् ।
વિમર્દાદન્યોન્યં કુચકલશયોરન્તરગતં
તનૂભૂતં વ્યોમ પ્રવિશદિવ નામિં કુહરણીમ् ॥ ૭૭ ॥

હે શિવે, હે ભાતા, યમુનાના ખૂબ પાતળા તરંગો જેવો આકાર ધરાવતી આ રોમાવલિ તારી પાતળી ડેડના ભાગમાં જરાક દેખાય છે તે સંદ્યુક્તિ ધરાવનારાઓને એવી લાગે છે કે જાણે તારા સ્તનોર્ઝી કળશો એકખીજની સાથે ધસાવાને લીધે અમની વર્ચ્યે રહેલું આકાશ પાતળું બની જર્દને નાભિઝી શુક્ષમાં પ્રવેશે છે.

હેનીની નાભિ

સ્થિરો ગર્જાર્વતઃ સ્તનમુકુલરોમાવલિલતા-
કલાવાલં કુષ્ઠં કુસુમશરતેજોહૃતભૂજઃ ।

रतेलीलागारं किमपि तव नाभिर्गिरिसुते
बिलद्वारं सिद्धेर्गिरिशनयनानां विजयते ॥ ७८ ॥

હे पर्वत(राज)नी पुत्री, तारी नाभि जय पामे
छे. अने आटला प्रकारनी उपमा आपी शकाय-
गंगानां वमण, रतनङ्गी विक्षेलां पुष्पो धारणु करनार
शेभावदीनी लतानुं रेखाओवाणुं पात्र, कामहेवना
तेजङ्गी अभिने धारणु करनार (हवननो) कुंड, रतिनुं
कीडास्थण अथवा लगवान शंकरना जय भाटे सिद्धि
प्राप्त करवा (तप करवा) गुरुनुं द्वार.

देवीना पेटनो मध्यभाग

निसर्गक्षीणस्य स्तनतटभरेण कुमजुपो
नमन्मूर्तेनर्नभौ वलिषु च शनक्षुद्यत इव ।
चिरं ते मध्यस्य त्रुटितटिनीतीरतरुणा
समावस्थास्थेन्नो भवतु कुशलं शैलतनये ॥ ७९ ॥

હे पर्वत(राज)नी पुत्री, तारा (पेटना) मध्य-
भागनी सरभी अवस्था सारी स्थितिभां रहेण. आ
मध्यभाग कुदरती रीतेज पातणे छे अने स्तनङ्गी
किनाराना भारथी थाडी जवाथी तारुं स्वङ्ग शूडी
जय छे अने तेने दीधे ते तारा नाभिना भाग पासे
रेखाओ पर धीमे धीमे नहीना तट पर तूटतां वृक्षेण

મારુક ગુંડી પડતા હેખાય છે.

હેવીના પેઠની ત્રણ રૈખાએ।

કુચૌ સદ્ગ્રસ્વદ્યત્તટઘટિતકૂર્પસભિદુરૌ
કષન્તૌ દોર્મૂલે કનકકલશાભૌ કલયતા ।
તવ ત્રાતું ભજાદલમિતિ વિલગ્ન તનુભુવા
ત્રિધા નદ્વં દેવિ ત્રિવલિ લવલીવછિમિશિવ ॥૮૦॥

હે હેવિ, તારી બગાલ ધસાવાને લીધે જલદી જલદી
પરસેવો થવાથી હિનારી પરથી ચોળીના છેડા ક્ષાયી
અય છે અને તેથી તારા સુવર્ણના કણશ જેવા ચ્યમ-
કતા સતનોના હાલવાને લીધે તૂટતા બચાવવા જેણની
પૂરતી જરૂર છે એમ ભાનીને કામહેવે (પેટ પર) એક
મનોહર વેલને જણે તેવા કરીને બાંધી ઢીધી હોય
એમ લાગે છે.

હેવીની સાથળ

ગુરુત્વ વિસ્તારં ક્ષિતિધરપતિઃ પાર્વતિ નિજાત
નિતમ્બાદાચ્છિદ્ય ત્વયિ હરણરૂપેણ નિદધે ।
અતસ્તે વિસ્તીર્ણો ગુરુરયમશોષાં વસુમતીં
નિતમ્બપ્રાગ્મારસ્થગ્યતિ લઘુત્વં નયતિ ચ ॥૮૧॥

હે પાર્વતિ, પર્વતરાજ (હિભાલયે) પોતાની
સાથળભાંથી ભારે વિસ્તાર કાપીને તને દાયઅરૂપે

આપ્યો. આને લીધે તારા સાથળના આ વિશાળ વિસ્તારનો ભાર આખી પૃથ્વીની ગતિને રોકી રાખે છે તથા (તેના વિસ્તારની સરખામણીમાં) પૃથ્વી નાની લાગે છે.

દૈવીનાં ધૂંટણુ

કરીન્દ્રાણાં શુણાન् કનકકદલીકાણ્ડપટલી-

મુભામ્યામુર્ખ્યામુભયમપિ નિર્જિત્ય ભવતિ ।

સુવૃત્તામ્યાં પત્યુઃ પ્રણતિકઠિનામ્યાં ગિરિસુતે

વિજિગ્યે જાનુમ્યાં વિબુધકંરિકુમ્ભદ્વયમસિ ॥૮૨॥

હે પર્વત(રાશ)ની પુત્રી, હે વેદોને જાણુનારી, તુ મોટા હાથીઓની સૂંધને અને સુવર્ણની ડેળના થાંભલાના સભૂહને તારાં બંને ધૂંટણુ વડે જીતી લે છે અને પતિને પ્રણામ કરતાં કરતાં સખત બની ગયેલાં એવાં બંને ધૂંટણો (જાણે) બીજાદિકપાલરૂપી હાથીઓનાં કુંભત્થળ છે.

દૈવીની જાણાએ

પરાજેતું રુદ્ર દ્વિગુણશરગમૌં ગિરિસુતે

નિષઙ્ગો જંગે તે વિષમવિશિખો બાદમકૃત ।

યદગ્રે દૃશ્યન્તે દશશરફલાઃ પાદયુગલી-

નહાગ્રચ્છદ્યાનસુરમુકુટશાળૈકનિશિતાઃ ॥૮૩॥

હે પર્વત(રાજની)પુત્રી, કામહેવ માટે તારી
ખને જંધાઓ એ રૂદ્રને જીતવા માટે ખમણું તીરોથી
ભરેલા કામહેવના (બાણુના) ભાથા જેવી છે. આ
બાણુના ભાથામાં તારા ખને પગના નખના આગળના
ભાગને ઢાંકતા હોય એવા દસ બાણુના આગળના
ભાગ (જણુય) છે અને તેમને હેવોના મુગટ્ટપી
સરાણુ પર ચઢાવીને અણીદાર (તેજસ્વી) ખનાવેલા છે.

હેવીના ચરણે.

શ્રુતીનાં મૂર્ધાનો દધતિ તંબ યૌ શેखરતયા

મમાપ્યેતૌ માતશિરસિ દયયા ધેહિ ચરણૌ ।

યયો: પાદ્યં પાથઃ પશુપતિજટાજૂટતટિની

યયોલ્કષાલક્ષ્મીરસ્ણહર્ચ્છૂડામણિહચિ: ॥ ૮૪ ॥

હે માતા, તારાં ચરણે. જાંચા હોવાથી વેહોના
મહ્સતાંક ઉપર રહેલા છે અને એ જ એ ચરણેને દ્વાયા
કરીને ભારા મહ્સતાંક ઉપર મૂક. તારા પગ પૂજવાથી
અરતું પાણી એ જ (જણે ડે) ભગવાન શંકરની
જટાના ગુચ્છામાંથી નીકળતી નદી (ગંગા) છે અને
એના આ પગની નીચેના ભાગમાં લગાડેલા અળતા-
ની ચમક વિષણુના વાળમાં ધારણ કરેલા લાલ ભણુ-
ની ચમક જેવી છે.

नमौ वाकं ब्रूमो नयनरमणीयाय पदया-
स्तवास्मै द्वन्द्वाय स्फुटरुचिरसालक्तकवते ।

असूयत्यत्यन्तं यदभिहननाय स्पृहयते
पशूनामीशानः प्रमदवनकङ्कलितरवे ॥८५॥

नयनने रभणीय लागता अने अणतानी पार-
दर्शक कांतिथी यमठता अने यरणेने प्रणाम हो; एम
अमे कुहीचे छीचे. (आ यरणेथी अगीचामां तुं
अशोक वृक्षने ठेस भारे छे अने तेथी एवी रीते) आ
यरणेथी स्पर्श पामवा भाटे भगवान शंकर तारा
कीडाना अगीचामां अशोक वृक्षनी अहेखाई करे छे.

मृषा कृत्वा गोत्रस्वलनमथ वेलक्ष्यनमितं
ललाटे भर्तारं चरणकमले ताडयति ते ।

चिरादन्तश्शल्यं दहनकृतमूलितवता
तुलाकोटिकाणैः किलिकिलितमीशानस्तुणा ॥८६॥

ईद्रियोने ज्ञतनार (तारा पतिने) तें यणाव्या
होवाथी तेमनुं कपाण लज्जाथी नभी गयुं छे. अने
तेना पर तुं तारा यरणुकभणथी प्रहार करे छे. काम-
हेवने लसभीभूत करी निमूँण करी नाखवामां आव्यो
होवाथी लांब्या समयथी एना हृदयमां तीर घूँची

ગયું હોય એવી પીડા થતી હતી તે તારા આંજરની ધૂધરીઓના અવાજથી (જણે છે) જિલભિલાટ કરીને હસી રહ્યો છે.

હિમાનીહન્તવ્ય હિમગિરિનિવાસૈકચતુરૌ
નિશાયાં નિદ્રાણ નિશિ ચરમભાગે ચ વિશદૌ ।
વરં લક્ષ્મીપાત્રં શ્રિયમતિસુજન્તૌ સમયિનાં
સરોજં ત્વત્પાદૌ જનનિ જયતશ્રિત્રમિહ કિમ् ॥૮૭॥

હે જનનિ, તારા બંને ચરણુકભળ જય પામે છે એમાં આશ્રય થું છે ! તારાં ચરણુકભળ હિમાલયમાં (પણ) કુશળતાથી રહી શકે છે, જ્યારે (કભળ) હિમથી નાશ પામે છે. કભળ રાતે જિડાઈ જય છે જ્યારે તારાં ચરણુકભળ રાતે તથા દિનસે ખીલેલાં રહે છે. તે ઇષ્ટ લક્ષ્મીના આંચાર છે; જ્યારે આ ચરણુકભળ તારા ભક્તોને અત્યંત લક્ષ્મી આપે છે.

પદं તે કીર્તીનાં પ્રપદમપદં દેવિ વિપદાં
કથં નીતં સંદ્રિઃ કઠિનકમઠીકર્પરતુલામ् ।
કથં વા બાહુભ્યામુપયમનકાલે પુરમિદા
યદાદાય ન્યસ્તં દૃપદિ દયમાનેન મનસા ॥૮૮॥

હે દેવિ, તારા ચરણો શ્રીતિંએનાં વિશિષ્ટ સ્થાનરૂપ
છે અને ત્યાં આપત્તિ રહેતી નથી. શા માટે સત્પુરુષો-
એ અને કાચખાની પીઠની ઉપમા આપી હશે ? આ
ચરણો એટલા ઢામળ છે કે વિવાહસમયે ભગવાન
શાંકરે દ્વારા મનથી મુર્કેલીથી અહણું કરીને પથ્થર
પર ભૂક્યા હતા.

નસૈરનકસીણાં કરકમલસઙ્કોચશશિમિ-
સ્તર્ણાં દિવ્યાનાં હસત ઇવ તે ચણ્ડિ ચરણૌ ।

ફલાનિ સ્વઃસ્થેભ્યઃ કિસલયકરાગ્રેણ વદતાં
દરિદ્રેભ્યો ભદ્રાં શ્રિયમનિશમદ્ભાય દદતૌ ॥ ૮૯ ॥

હે ચંડિ, તારા ચરણો પોતાના નખ વડે કદમ્પ-
વૃક્ષોની હાંસી ઉડાવે છે. આ નખો દેવાંગનાએના
હાથરૂપી કમળોને (નમસ્કારથી) બંધ કરવાને માટે
(દસ) ચંદ્ર જેવા છે. કદમ્પવૃક્ષ તો સ્વર્ગમાં રહેનારા
સ્વાવલંખી દેવતાએને પોતાના પદ્ધતિરૂપી હાથના
આગળના ભાગોથી કુણ આપે છે; પરંતુ તારા ચરણો
દરિદ્રોને હમેશાં તરત પુષ્ટળ ધન આપે છે.

દદાને દીનેભ્યઃ શ્રિયમનિશમાશાનુસદ્ધશી-
મમન્દં સૌન્દર્યપ્રકરમકરન્દ વિકિરતિ ।

તવાસ્મિન् મન્દારસ્તવકસુભગે યાતુ ચરણે
નિમજ્જન્ મજ્જીવઃ કરણચરણૈષ્ટ્રચરણતામ् ॥૧૦॥

આ તારા ચરણો મંદારવૃક્ષનાં પુષ્પોના ગુચ્છા
નેવાં સુંદર છે. ભારો (પાંચ જાનેંદ્રિય અને એક
અંતઃકરણુંપી) છ ચરણવાળો આ જીવ (છ
પગવાળો લભરો) બનીને તારા ચરણોમાં ભર્ય બની
જવ. તારા આ ચરણો ગરીઓને એમની આશા પ્રમાણે
લક્ષ્મી આપ્યા કરે છે અને સૌંદર્યરાશિના પ્રરાગને
ખૂબ ફેલાવે છે.

પદન્યાસક્રીડાપરિચયમિવારબ્ધુમનસ:
સ્વબલન્તસ્તે ખેલ ભવનકલહંસા ન જહતિ ।

અતસ્તેષાં શિક્ષાં સુભગમणિમઝીરણિત-
છ્છલાદાચક્ષાણં ચરણકમલે ચારુચરિતે ॥૧૧॥

હે મનોહર ચરિત્રવાળી, એમ લાગે છે કે તારા
ભવનમાં (રહેલા) રાજહંસો ચાલતી વખતે તારી
ચાલનો પરિચય મેળવવા તારી ગતિનો ત્યાગ કરતા
નથી. (તારી પાછળ તારી ચાલનું અનુકરણ કરે
છે.) અને તું ચાલે છે ત્યારે ચરણુંભળો પરના
મણિથી જરૂરાં આંગરો અણકાર કરતાં હોવાથી એ

અવાજ એમને (જણે ડે) ચાલવાનું શિક્ષણ આપી
રહ્યો છે.

હૃવીનાં ગાત્રો

ગતાસ્તે મશ્વત્વं દુહિણહસ્ત્રેશરમૃતઃ

શિવસ્વચ્છચ્છાયાઘટિતકપટપ્રચ્છદપટઃ ।

ત્વદીયાનાં ભાસાં પ્રતિફળનરાગારુણતયા

શરીરી શૃજારો રસ ઇવ દ્વશાં દોષિ કુતુકમ् ॥૧૨॥

અખાા, હરિ, રૂદ્ર અને ઈશ્વર વડે તારા પદંગના
ચાર પાયા ધારણુ કરવામાં આવ્યા છે. (આ ચાર
પાયા તે મૂલાધાર, સ્વાધિષ્ઠાન, ભણિપુર અને અના-
હતચક.) એના ઉપર શિવ એ પ્રકાશવાળી કૃપદ્રોષી
ભાયાની ચાદર છે. એ ચાદર તારા પ્રકાશની ઊલઊને
લીધે લાલાશ પડતી લાગે છે. આને લીધે એમ લાગે
છે ડે, જણે શૃંગારરસ સાક્ષાત મનીને દણિમાં કુતૂહલ
ઉત્પન્ન કરી રહ્યો છે.

અરાલા કેશેષુ પ્રકૃતિસરલા મન્દહસિતે

શિરીષાભા ચિત્તે દ્વષદુપલશોભા કુચતટે ।

મૃશં તન્વી મધ્યે પૃથુરસિજારોહવિષયે

જગતુત્ત્રાતું શમ્ભોર્જયતિ કરુણા કાચિદરુણા ॥૧૩॥

(હે દેવિ) (તારા) તેશ કુદરતી રીતે જ લીસા
હોવાથી વાંકડિયા છે, મુખ પર સ્ત્રિત છે, અંગો
શિરીખ જેવાં ચ્યામકતાં છે, સ્તનોના છેડા પથ્થર જેવા
કઠોર છે, મધ્યમા (કેડનો ભાગ) ખૂબ પાતળો છે,
સાથળો વિશાળ છે. આવી (જણે કે) શાંભુની લાલાશ
પડતી દ્યા જગતના રક્ષણ માટે જથ્ય પામે છે.

દેવીના શૃંગારને કરંડિયે।

કલઙ્કઃ કસ્તૂરી રજનિકરબિમ્બં જલમયં

કલામિઃ કર્પૂર્મર્કતકરણં નિબિડિતમ् ।

અતસ્ત્વચ્છ્રોગેન પ્રતિદિનમિદં રિત્કકુહરમ्

વિધિર્ભૂયો ભૂયો નિબિડયતિ નૂનं તવ કૃતે ॥૯.૪॥

(હે દેવિ), ચંદ્રનું બિંખ એક ભરકત ભણિના
બનાવેલા કરંડિયા જેવું છે, એમાં જે કણો ડાધ છે તે
કસ્તૂરી છે. અને એની ચ્યામકતી કળાઓ કપૂર જીવી છે.
બંનેને પાણીમાં પીસીને તારા શૃંગાર માટે કરંડિયામાં
ભરીને રાખેલ છે. ૬૨ રાત્રિએ તે વપરાય છે અને અજ્ઞા
કરીને દિવસે તેને વારવાર ભરે છે.

દેવીના ચરણના પૂજા

પુરારાતેરન્તઃપુરમસિ તતસ્ત્વચ્છરણયો:

સપર્યમિર્યાદા તરલકરણાનામસુલભા ।

तथा ह्येते नीताश्शतमरवमुखास्मिद्विमतुलां
तव द्वारोपान्तस्थितिभिरणिमाद्याभिरमगः ॥१५॥

(હે હેઠિ), તું ભગવાન શંકરના અંતઃપુરની
રાણી છે એટલે તારા ચરણની સંપૂર્ણ પૂજ ચંચળ
ધૈર્યિવાળા (મનુષ્યો માટે) સહેલી નથી અને ધૈર
નેમની આગળ છે એવા હેવોના સમૂહ તારા દ્વારની
પાસે ખડી રહેલી અણિભા વગેરે અતુલ સિદ્ધિઓ સુધી
પહોંચી જય છે.

हેવીતું પતિપ્રાણ

कलत्रं वैधात्रं कति कति भजन्ते न कवयः
श्रियो देव्याः को वा न भवति पतिः कैरपि धनैः ।
महादेवं हित्वा तव सति सतीनामचरमे
कुचाभ्यामासङ्गः कुरुक्तरोरप्यसुलभः ॥१६॥

વિધાતાની સ્ત્રી સરસ્વતીને શું અનેક ફવિજનો
લજ્જા નથી? અથવા ડાણ થોડું પણ ધનવાન બનીને
લક્ષ્મીનો પતિ બની જતો નથી? પરંતુ હે સતીઓમાં
શ્રેષ્ઠ સતિ, મહાહેવને છોડીને તારા સતનોના સંગ તો
કુરુખ તરને પણ હુલ્લાભ છે.

[६४]

પરથ્રાણી પઠરાણી

ગિરામાહુર્દેવીં દુહિણગૃહિણીમાગમવિદો
હરેઃ પત્નીં પદ્માં હરસહચરીમદ્રિતનયામ् ।
તુરીયા કાપિ ત્વં દુરધિગમનિસ્સીમમહિમા
મહામાયા વિશ્વં ભ્રમયસિ પરબ્રહ્મમહિવિ ॥૧૭॥

હે પરથ્રાણી પઠરાણી, શાસ્ત્રોને જાણુનારાઓ
અજ્ઞાની પત્નીને સરસ્વતી-વાળેવી કહે છે, વિષણુની
પત્નીને પવ્મા (કમલા) કહે છે, મહાદેવની પત્નીને
પાર્વતી કહે છે, પરંતુ તું મહામાયા છાઈ ચોથી જ
છે. તારો મહિમા અસીમ છે. તેં સારા ય વિક્ષ-
ને ભ્રમમાં નાખી દ્વારા છે અને તને જાણુવાનું
કહીન છે.

અરણુના જલનો મહિમા

કદા કાલે માતઃ કથય કલિતાલક્તકરસં
વિબેયં વિદ્યાર્થી તવ ચરણનિર્ણેજનજલમ् ।

પ્રકૃત્યા મૂકાનામપિ ચ કવિતાકારણતયા
કદા ધત્તે વાણીમુખકમલતામ્બૂલરસતામ् ॥૧૮॥

હે મા, એ ખતાવ ડે એવો સમય જ્યારે આવશે
ડે, જ્યારે હું એક વિદ્યાર્થી તારા યરણ પૂજવાથી

ગ્રેહું અને અળતો ભિશ થવાથી લાલ બનેહું જળ
 (ચરણોદક) પીશાં આ ચરણોદક—સરસ્વતીના મુખ-
 રૂપી કમળમાંથી નીકળેલા પાનના રસ જેવો આ
 રસ જરૂરથી મૂંગાને પણ કવિતા કરવાની શક્તિ
 આપે છે.

દૂધીના ભક્તનો ભદ્રિમા

સરસ્વત્યા લક્ષ્મ્યા વિધિહરિસિપત્નો વિહરતે
 રતેઃ પાતિત્રત્યં શિથિલયતિ રમ્યેણ વપુપા ।
 ચિરં જીવન્નેવ ક્ષપિતપશુપાશવ્યતિકરઃ
 પરાનન્દામિખ્યં રસયતિ રસં સ્વર્દ્જજનવાન् ॥૧૧॥

તારી ભક્તિ કરનાર મનુષ્ય સરસ્વતી અને લક્ષ્મી
 બનેને પ્રામૃ કરીને અન્ના અને વિષણુની માઝું એમનો
 સ્વામી બની જય છે અને વિહરે છે. વળી તે મનોહર
 શરીર પ્રામૃ કરી રતિનાં પાતિત્રતને શિથિલ કરી નાએ
 છે તે પોતાના સંસારી જીવનનાં બંધનોમાંથી મુક્ત
 બનીને લાંબા સમય સુધી પરમ આનંદનો રસ-
 સ્વાદ દે છે.

[६६]

स्तोत्रने। उपसंहारx

ग्रदीपज्वालाभिर्दिवसकरनीराजनविधिः
सुधासूतेश्वन्दोपलजललवैर्ध्यरचना ।
स्वकीयैरम्भोभिस्सलिलनिधिसौहित्यकरणं
त्वदीयाभिर्वाग्मिस्तव जननि वाचां स्तुतिरियम् ॥

હે જનનિ, તારી આપેલી વાણીની શક્તિને લીધે
આ સ્તુતિ કરી છે, એ દીપકની જ્યોતિથી સૂર્યની
આરતી ઉતારવા જેવું છે, ચંદ્રકાંત ભણિમાંથી ૮૫-
કાંતાં જલભિંહુઓથી ચંદ્રને અધ્યો આપવા જેવું
છે અથવા સમુદ્રનો સત્કાર એના જ જલથી કરવા
જેવું છે.

द્વીતુं दृप्तिषु

सમानीतः पद्म्यां मणिमुकुरतामम्बरमणि-
र्भयादास्यादन्तः स्तिमितकिरणश्रेणीमसृणः ।
दधाति त्वद्वक्त्रप्रतिफलनमश्रान्तविकचं
निरातक्कं चन्द्रान्निजहृदयपङ्केरुहमिव ॥ १०१ ॥

x સૌંધ્યલહરીના ખીજુ પ્રતોભાં આ ઉપરાંત ખીજ
ત્રણ શ્લોક પણ જેવા મળે છે. તે આ પછી આપ્યા છે.

આકાશનો મણિ અર્થાત સૂર્ય તારા અનણેં પાસે
હોવાથી દર્પણ તરીકે કામ આપે છે. તારા મુખના
અયથી અણે પોતાનાં કિરણેના સમૃહને અંદર છુપાવી
લાધાં હોવાથી તે રવચ્છ છે અને તારા મુખનું પ્રતિ-
બિંબ અના દૃદ્ધયક્ષમણની ભાડું હુમેશાં વિકસિત
રહે છે અને તેથી અને ચંદ્રનો અય લાગતો નથી.

દેવીની વ્યાપકતા

સમૃદ્ધભૂતસ્થૂલસ્તનમરમુરશ્વાસ્હસિતં
કટાક્ષે કન્દપોં કતિચન કદમ્બદ્વાતિવપુઃ ।
હરસ્ય ત્વદ્બ્રાન્તિ મનસિ જનયતિ સ્મ વિમલા
ભવત્યા યે ભક્તાઃ પરિણતિરમીષામિયમુમે ॥૧૦૨॥

હુમે, ઉપર રહેલા તારા રથૂલ સ્તનોના ભાર-
વાળો છાતીનો ભાગ, સુદર હાર્ય અને કટાક્ષમાં
કંદપોં અને કંદંબ વૃક્ષની શોભાવાળું શરીર શિવના
મનમાં તારી યાદ આપીને બ્રહ્મ ઉત્પજ્ઞ કરે છે; કારણ
કે તારા પવિત્ર ભક્તોના દૃદ્ધયમાં તારું પ્રતિબિંબ
ભરાયર તારા જ્વલં જ હેખાય છે.

સમર્પણ

નિધે નિત્યે સ્મેરે નિરવધિણે નીતિનિપુણે
 નિરાધારજ્ઞાને નિયમપરચિતૈકનિલયે ।
 નિયત્યાનિર્મિકે નિખિલનિગમાન્તસ્તુતપદે
 નિરાતકે નિત્યે નિગમય મમાપિ સ્તુતિમિમામૃ ॥૧૦૩

હે સદ્ગ્રામ હસમુખી, અસીમ ગુણુની સાગર,
 નીતિમાં નિપુણુ, નિરતિશય જ્ઞાનવતી, નિયમ પરા-
 યણુ ભક્તોના ચિત્તમાં વસતારી, વિધિના નિયમોથી
 મુક્તા, સર્વ શાસ્ત્રો જેના પદ્ધની સ્તુતિ કરે છે એવી
 અમયે, સત્નાતની, નિત્યે ભારી આ સ્તુતિનો સ્વીકાર
 કરીને ભને તારા નિગમોમાં સ્થાન આપ.

શ્રીમત શંકરાચાર્યનાં અન્ય પુસ્તકો

સવિવિદાંત-સિદ્ધાંત-સારસંગ્રહ	૪-૦૦
વદાંત વિષયક ૧૦૦૬ શ્લેષણું ભાષાંતર.	
માહિમુદ્રાગર ને ખીજાં દ્રશ્ય રત્નો.	૧-૫૦
મૂળ સાથે સરળ ભાષાંતર.	
પ્રણાધસુધાકર અને તત્ત્વપ્રણાધ	૦-૫૦
દેહનિંદા, વિષયનિંદા, મનની નિંદા આત્મસિદ્ધિ, માયસિદ્ધિ, લિંગદેહ આદિનું નિરપણુ.	
હુસ્તામલકસ્તોત્ર અને વાક્યસુધા.	૦-૩૦
મુમુક્ષુઓના હિત માટેનાં તથા દશ્ય, દૃષ્ટા અને ચૈતન્યનું આદેખન કરતાં બંને સ્તોત્રોનો મૂળ સાથે અનુવાદ.	
સનતસુભાતનો ઉપદેશ અર્થાત	
મૃત્યુનું રહ્યસ્ય	૨-૦૦
ધૂતરાષ્ટ્રને સનતસુભાતે આપેલો અંતિમ ઉપદેશ શ્રીમદ શંકરાચાર્યના ભાષ્ય સાથે.	
શતશ્લેષી	૧-૨૫
શ્રીમત શંકરાચાર્ય વિરચિત શતશ્લેષી ઉપરાંત અપરોક્ષાનુભૂતિ, આત્મભોધ, તત્ત્વોપદેશ અને અદૂતાનુભૂતિનું મૂળ સાથે ભાષાંતર.	
શ્રી વેદાંતમાર્ગદર્શિની	૫-૦૦
વદાંતની પ્રસ્થાનત્રયી સમજવા માટે ઉપયોગી પુસ્તક.	
સસ્તું સાહિત્ય. વધ્યક કાર્યાલય-અમદાવાદ	